

บทที่ 6

สรุปและอภิปรายผล

แนวคิดการสร้างพระพุทธรูปสมัยรัชกาลที่ 4 – รัชกาลที่ 7

แนวคิดอันเป็นมูลเหตุแห่งรูปแบบของการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในสมัยรัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 7 ตลอดจนแนวคิดในการสร้างปฏิมากรรมร่วมสมัย ซึ่งหมายถึงพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างขึ้นช่วงหลังมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข และต่อจากช่วงที่รัชกาลที่ 7 ทรงสละราชสมบัติ ตรงกับรัชสมัยของรัชกาลที่ 8 - รัชกาลที่ 9 สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. เผยแผ่และสืบต่ออายุพระพุทธรูปศาสนา พุทธศาสนิกชนมีการสร้างพระพุทธรูปมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลภายหลังองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน ถึงแม้ว่าจะมีตำนานการสร้างพระพุทธรูปแก่นจันทน์แดงว่าเป็นพระพุทธรูปองค์แรกในพระพุทธศาสนา แต่ในปัจจุบันก็ไม่สามารถสืบทราบอายุพระพุทธรูปองค์นี้ได้ที่แน่ชัด (พิริยะ ไกรฤกษ์, 2552: 20) กล่าวสรุปความได้ว่า “พระพุทธรูปปฏิมา” หมายถึง รูปเปรียบเทียบหรือรูปแทนองค์พระพุทธรูป พระพุทธรูปปฏิมาจึงเป็นรูปจำลองของพระพุทธรูปที่กระทำสืบต่อกันมา จะเห็นได้จากการที่พระพุทธรูปปฏิมาจำนวนมากจะมีพุทธลักษณะที่คล้ายกัน โดยมีมูลเหตุจากความต้องการของพุทธศาสนิกชนที่ต้องการจำลองพุทธลักษณะของพระพุทธรูป ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ และมุ่งสืบทอดพุทธลักษณะของพระพุทธรูปซึ่งเป็นต้นแบบไว้ให้ได้มากที่สุด โดยการกำเนิดของปางพระพุทธรูป ในอิริยาบถต่างๆ มาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ที่บันทึกเรื่องราวพุทธประวัติตอนต่างๆ พระพุทธรูปจึงเปรียบเป็นพุทธสัญลักษณ์ที่ทำให้พุทธศาสนิกชนให้พึงระลึกคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จากอินเดียสู่ประเทศต่างๆ อาทิ จีน ศรีลังกา ญี่ปุ่น ไทย ทิเบต กัมพูชา เกาหลี เนปาล อัฟกานิสถาน เมียนมาร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ลาว เวียดนาม ภูฏาน แคนาดา สหรัฐอเมริกา เยอรมัน ฝรั่งเศส อิตาลี อังกฤษ และอีกหลายประเทศทั่วโลก ก่อให้เกิด ความร่วมมือ ความผาสุก ความสามัคคี เชื่อในความดี ลดความเห็นแก่ตัว สร้างความเจริญในพื้นที่แห่งนั้น

สมเด็จพระพุทธาจารย์ (โต พรหมรังสี) ได้สร้าง “พระศรีอริยเมตไตรย์” หรือหลวงพ่โตวัดอินทรวihar บางขุนพรหม พ.ศ. 2410 ในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นพระพุทธรูปปฏิมาหิน ปางอุ้มบาตรขนาดใหญ่ เพื่อให้เกิดความศรัทธาแก่ผู้พบเห็น สืบเนื่องไปจนถึง สมัยรัชกาลที่ 9 โปรดเกล้าฯ ให้สร้าง “พระศรีศากยทศพลญาณ” พระประธานพุทธมณฑลสุพรรณบุรี ปี พ.ศ. 2500 เพื่อให้มีความสอดคล้องในโอกาสที่พระพุทธศาสนามีอายุครบ 2,500 ปี จึงมีการขยายขนาดให้ได้เป็น 2,500 กระเบื้อง (1 กระเบื้อง

เท่ากับ ¼ นิ้ว) ตามที่มาของความเชื่อว่าพระพุทธศาสนาจะมีอายุ 5,000 ปี มาจากพระอรชรกถาที่ฆนิกาย ปาฎิกวรรคสัมปสาทนียสูตร กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “แต่วงศ์ของสมณะผู้มุ่งผ้าขาว ไม่สามารถจะดำรงศาสนาไว้ได้ ตั้งแต่กาลของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่ากัสสปะ”

1. ศาสนาดำรงอยู่ได้ตลอดพันปีด้วยภิกษุผู้บรรลุปฎิบัติสัมภทา
2. ดำรงอยู่ได้พันปีด้วยภิกษุผู้ทรงภิกษุญา 6
3. ดำรงอยู่ได้พันปีด้วยภิกษุผู้ทรงทรงวิชา 3
4. ดำรงอยู่ได้พันปีด้วยภิกษุผู้เป็นสุขวิปัสสกะ
5. ดำรงอยู่ได้พันปีด้วยเหล่าภิกษุผู้ทรงปาฎิโมกข์

2. ถ่ายทอดหลักธรรม คำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ตอนที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาตอนที่หนึ่งว่า “หลักธรรมคำสอนทั้งหลายของพระพุทธเจ้า คือ การพยายามไม่ทำบาปทุกชนิด การพยายามทำความดีที่เป็นกุศล และพยายามทำจิตใจของตนเองให้สะอาด” (สมเกียรติ โล่ห์เพชรรัตน์. 2546: 18) แสดงให้เห็นว่าเป็นหลักธรรมที่ยังความสงบสุขสันติให้เกิดขึ้นแก่สังคมโลก ปรัชญาทางศาสนาพุทธมี “ธรรมะ” เป็นตัวแทนผู้นำทางไปสู่ความสำเร็จในชีวิต คือ การมุ่งสู่นิพพาน พระพุทธองค์ทรงเน้นให้เหล่าพุทธบริษัท ไม่ยึดถือว่าพระองค์ว่าเป็นพระเจ้าผู้บันดาลทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ หากแต่มุ่งให้นับถือคำสอนของพระองค์ที่เป็นผู้แสดงให้เห็นสภาพความสูงของจิตใจ และมองตนเองให้เป็นทีพึ่งแห่งตน คือ ปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นของตนเองเป็นสำคัญ ต่อมาภายหลังสภาพสังคมมีความเปลี่ยนแปลงอย่างซับซ้อนเกิดการเคลื่อนไหวแข่งขันของศาสนาอื่น ในความต้องการยึดพื้นที่ให้เป็นของตนเองให้มากที่สุด สังคมมีความอ่อนไหวจึงมีการสร้างวัตถุธรรม ที่สามารถสัมผัสเป็นรูปธรรมได้ จึงเป็นเหตุประการหนึ่งในการสร้างพระพุทธรูปเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจในทางสุขคติ เมื่อระลึกถึงคำสอนของพระพุทธองค์จึงยังความสุข ครูบาอาจารย์ผู้สร้างจึงมีอุบายในการสร้างที่มาจากคติความมาจากหลักคำสอน

สมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2410-2411 โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปปางถวายเนตรขึ้น 2 องค์ เพื่อเป็นพระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี และสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี โดยเพื่อให้เป็นอนิมิสเจดีย์ คือสถานที่ที่พระพุทธองค์ทรงยืนทอดพระเนตรต้นพระศรีมหาโพธิ์ และใน พ.ศ. 2453 โปรดเกล้าฯ ให้ นายอัลฟอนโซ ทอร์นาเรลลี (Alfonso Tornarelli) ช่างชาวอิตาลี บั้น”พระสมณโคดม” ปางขอฝน จากเนื้อหาในพระพุทธประวัติ เมื่อพระพุทธองค์ประทับที่กรุงสาวัตถี ฝนแล้งจนสระบัวแห่งจึงเสด็จไปยืนกวักพระหัตถ์ขวาเรียกฝน พระหัตถ์ซ้ายรองรับน้ำฝนริมสระบัว และพระสมณโคดม ปางถวายเนตร ทั้งสององค์มีลักษณะร่วมกัน

คือเป็นพระพุทธรูปปฏิมาที่มีพระเศียรเลียนแบบศิลปะแบบคันธาระของอินเดีย ส่วนพระวรกายครองจีวร เป็นริ้วธรรมชาติ แสดงถึงความเลื่อมใส ศรัทธาในหลักธรรมของพระพุทธองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า

3. แสดงความรุ่งเรืองของบ้านเมือง เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ปรากฏในดินแดนอัฟกานิสถาน คือ “พระพุทธรูปแห่งบามิยัน” มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปยืนจำนวน 2 องค์ สลักบนหน้าผาสูง 2,500 เมตร ในหุบเขาบริเวณหน้าผา ในจังหวัดบามิยาน ตอนกลางประเทศอัฟกานิสถาน สร้างขึ้นช่วงศตวรรษที่ 10 ตามศิลปะแบบกรีก ภายหลังหมู่พระพุทธรูปนี้ถูกทำลายด้วยระเบิดไดนาไมต์ เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2544 ตามกฎหมายของศาสนาอิสลามไม่อนุญาตให้บุชารูปเคารพ สร้างความสะเทือนใจแก่พุทธศาสนิกชนทั่วโลก ซากโบราณแห่งหุบเขาบามิยานเป็นประจักษ์พยานหนึ่งที่บ่งบอกว่า ในอดีตพระพุทธศาสนาเคยเจริญรุ่งเรืองในดินแดนแห่งนี้

ศักดิ์ชัย สายสิงห์ (2556, หน้า 528) กล่าวว่า “คติการสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ เป็นบทสะท้อนถึงความรุ่งเรืองทางศาสนา เศรษฐกิจ และอำนาจทางการเมือง” สำหรับประเทศไทย มีการสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ตั้งแต่ สมัยสุโขทัย อาทิ “พระอจนะ” วัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย นับเป็นหลักฐานอันหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าสุโขทัยเป็นอารยประเทศ มีหลักศาสนา หลักคุณธรรม เป็นที่ยึดเหนี่ยวของคนในสังคม อีกทั้งพระมหากษัตริย์ยังทรงเป็นแบบอย่างที่ดีงาม ให้การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ทำให้อาณาจักรรอดพ้นจากความป่าเถื่อน เพราะศาสนาจะช่วยยกระดับจิตใจคนให้สูงขึ้นในสังคม นอกจากนี้ยังมีการสร้าง “พระอัฐารส” สูง 18 ศอก ตามความเชื่อในคัมภีร์พระไตรปิฎก หากอาณาจักรสุโขทัยไม่มีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ คงไม่สามารถสร้างพระพุทธรูปที่ใหญ่โตได้ นอกจากนี้กลุ่มพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ได้แก่ “พระพุทธชินราช” วัดมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก “พระพุทธรูปชินสีห์” และ “พระศรีศาสดา” วัดบวรนิเวศราชวรวิหาร จ.กรุงเทพมหานคร “พระศรีศากยมุณี” วัดสุทัศนเทพวราราม จ.กรุงเทพมหานคร ล้วนแต่เป็นพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยที่มีขนาดใหญ่ สมัยอยุธยา มีการสร้างพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูนขนาดใหญ่ ได้แก่ “พระพุทธรูปไตรรัตน์นายก” (หลวงพ่อโต) วัดพนัญเชิง และการสร้างพระพุทธรูปไสยาสน์ (พระนอน) ขนาดใหญ่ ได้แก่ “พระนอนจักรสีห์” จ.สิงห์บุรี “พระนอนวัดป่าโมก” จ.อ่างทอง “พระนอนวัดขุนอินทประมูล” จ.อ่างทอง

พระพุทธรูปขนาดใหญ่ในสมัยอยุธยา จึงเป็นสิ่งสะท้อนว่าคนไทยสมัยอยุธยาศรัทธาพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ตลอดเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ วิทยาการต่างๆ เจริญก้าวหน้า บ้านเมืองสงบสุข มีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ อีกทั้งบุญบารมีของพระมหากษัตริย์ผู้ปกครองบ้านเมืองจึงสามารถสร้างศรัทธาประชาชน จากการปกครองที่ทำให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขเรื่อยมาหลายยุคหลายสมัย มาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 5 สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ (โต พรหมรังสี)

เป็นพระภิกษุที่มีผู้ศรัทธาจำนวนมาก ประชาชนจึงรวบรวมกำลังทรัพย์สร้าง “หลวงพ่อดโต” หรือ “พระมหาพุทธพิมพ์” วัดไชโยวรวิหาร จ.อ่างทอง สมัยรัชกาลที่ 6 มีสร้าง “พระพุทธรูปปฏิภาคนิยมพุทธกาล” วัดสิริจันทรมิตรวิหาร วัดเขาพระงาม จ.ลพบุรี ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 9 การสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่มีความนิยมเป็นอย่างมาก โดยสร้างไว้ทั้งภูมิภาคต่างๆของประเทศ ได้แก่ “พระพุทธรูปมหาประชาไทยไตรโลกนารถคันธารราษฎร์อนุสรณ์” วัดทิพย์สุคนธาราม จ.กาญจนบุรี “พระพุทธรูปสิรินทรมงคล” จ.สุรินทร์ “พระพุทธรูปเจ้า 5 พระองค์” วัดพระธาตุผาซ่อนแก้ว จ.เพชรบูรณ์ “พระสุภัทรบพิตร” จ.บุรีรัมย์ “พระศรีศากยมุนีศิริมงคล” จ.ขอนแก่น “พระพุทธรูปไสยาสน์โลกนาถศาสนามหามุนี” วัดป่าภูก้อน จ.อุดรธานี “พระพุทธรูปศรีสุโขทัย” จ.นครสวรรค์ “พระพุทธรูปมิ่งมงคลนาคคีรี” (พระใหญ่) จ.ภูเก็ต “พระพุทธรูปมหาวิโรตตโมกษาศาสตรา” หน้าผาเขาชีจรรย์ จ.ชลบุรี “พระพุทธรูปทักษิณมิ่งมงคล” วัดเขากงมงคลมิตรปฏิญาราม จ.นราธิวาส “พระพุทธรูปมหานวมินทร์ศากยมุนีศรีวิเศษชัยชาญ” จ.อ่างทอง “พระพุทธรูปบารมีศรีสุโขทัย” จ.สุโขทัย จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าในสมัยรัชกาลที่ 9 มีพระพุทธรูปขนาดใหญ่จำนวนมาก สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองตลอดรัชสมัยของพระองค์อย่างชัดเจน

4. เป็นพุทธสัญลักษณ์ หลอมรวมความเป็นชาติ ประเทศไทยเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมายาวนาน นับเป็นประเทศหนึ่งที่มีพระพุทธรูปมากที่สุดในโลกประเทศหนึ่ง สร้างด้วยวัสดุที่หลากหลาย จากการศึกษาประวัติการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรไทย พบพระพุทธรูปปฏิมาทั่วทุกภาคของประเทศไทย ตั้งแต่สมัยทวารวดี (มอญโบราณ) พ.ศ. 950 เป็นต้นมา ทางภาคกลาง ภาคกลางตอนบน ภาคเหนือ ภาคใต้ ได้หลอมรวมความเป็นชาติไทย แผ่ขยายไปทั่วภูมิภาค เกิดเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง ดังเช่น พระแก้วมรกต พระพุทธสิหิงค์ พระพุทธรูปชินราช ในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐวรการสร้างเทวรูปหล่อด้วยทองคำสูง 8 นิ้ว ชื่อ “พระสยามเทวาธิราช” เพื่อสักการบูชาเทพยดาที่คอยปกป้องบ้านเมืองให้รอดพ้นภัยอันตรายมาได้เสมอ ที่มีต่อพระพุทธศาสนา เพื่อบำเพ็ญพระราชกุศล ยังมีความมุ่งหมายทางการเมืองการปกครองและสร้างความเป็นสิริมงคลต่อประเทศชาติ พระพุทธรูปปฏิมาที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างเพื่อฉลองพระราชศรัทธา รัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้หล่อพระพุทธรูปทองคำรอบพระพุทธรูปทองคำองค์เดิม ปางสมาธิ แบบทวารวดี ที่มีชาวบ้านชุกชุมและนำมาถวาย หน้า 8 ตำลึงที่รอดพ้นการโจรกรรมถึง 2 ครั้ง จึงพระราชทานชื่อว่า “พระนรินทร์ราย” เมื่อสร้างเสร็จโปรดเกล้าฯ ให้หล่อเป็นเงินอีกหนึ่งองค์ พ.ศ. 2411 โปรดเกล้าฯ ให้หล่อพระทองเหลืองกะไหล่ทอง พิมพ์เดียวกับพระทองคำที่ครอบพระองค์เดิมพระราชทานให้แก่วัดธรรมยุติกนิกาย 18 วัดทั่วประเทศ สมัยรัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 มีสร้าง “พระพุทธรูปอังคีรส” โดยครั้งแรกในรัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้หล่อขึ้นเพื่อที่จะนำไป

ประดิษฐาน ณ พระปฐมเจดีย์ แต่สวรรคตเสียก่อน รัชกาลที่ 5 เบื้องหลังเป็นเรือนแก้วรูปพุ่มพระมหาโพธิ์ ต่อมาจึงโปรดเกล้าฯให้ทำกะไหล่ทองคำทั้งองค์โดยได้นำทองเนื้อแปดหนัก 180 บาทจากทองคำที่เป็นเครื่องทองแต่งพระองค์เมื่อครั้งทรงพระเยาว์ ภายหลังสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวรสิริวัฒน์ โปรดให้บรรจุพระบรมอัฐิรัชกาลที่ 1 รัชกาลที่ 3 รัชกาลที่ 4 รัชกาลที่ 5 พระอัฐิสมเด็จพระศรีสุราลัย และ สมเด็จพระกรมพระยาสุดดารตนราชประยูร ปัจจุบันประดิษฐาน ณ พระอุโบสถวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม และยังมีการสร้างพระพุทธรูปชินราชจำลอง ณ พระอุโบสถ วัดเบญจมบพิตร จากเดิมองค์พระปฐมเจดีย์ถูกปล่อยให้รกร้าง รัชกาลที่ 4 จึงทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ภายหลังรัชกาลที่ 6 โปรดเกล้าฯ ให้สร้าง”พระร่วงโรจนฤทธิ์” ประดิษฐาน ณ พระวิหารทางทิศเหนือองค์พระปฐมเจดีย์ เป็นพระพุทธรูปโบราณพบที่เมืองศรีสัชชนาลัย ซึ่งชำรุดทรุดโทรมมากแล้ว เว้นแต่พระเศียรซึ่งยังคงสมบูรณ์ จึงโปรดเกล้าฯ ให้หล่อซ่อมแซมให้สมบูรณ์ทั้งองค์ เปรียบเสมือนการหลอมรวมความเป็นชาติไทยที่มีวัฒนธรรมอันยาวนาน

สืบเนื่องจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) มีการสร้างพระพุทธรูปที่หลอมรวมความเป็นชาติไทย แผ่ขยายไปทั่วภูมิภาค พ.ศ. 2511 สร้าง “พระพรหมภูมิปาโล” ตำบลภูสิงห์ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดดาฬสินธุ์ โดยการก่ออิฐถือปูน สูง 12 เมตร พ.ศ. 2512 สร้าง “พระพุทธสลสมามงคล” วัดเทพพิทักษ์ปุณณาราม อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา เทคนิคคอนกรีตเสริมเหล็ก พ.ศ. 2515 “สร้างพระพุทธโคดม”หรือ”วัดพระใหญ่”อ.เกาะสมุย จ.สุราษฎร์ธานี ด้วยเทคนิคก่ออิฐถือปูน สูง 12 เมตร พ.ศ. 2547 สร้าง “พระพุทธรูปมงคลบพิตร” วัดศรีบุญเรือง อ.พล จ.ขอนแก่น สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก อีกทั้ง รัชกาลที่ 9 โปรดเกล้าฯ ทรงสร้าง “พระพุทธรูปราชบพิตร” พระราชทานแก่ผู้ว่าราชการ มีพระราชดำรัสตอนหนึ่ง เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทาน “พระพุทธรูปราชบพิตร” ให้กับจังหวัดอุดรธานีเป็นจังหวัดแรก พ.ศ. 2510 ความว่า “พระพุทธรูปองค์นี้ข้าพเจ้าสร้างขึ้นมอบไว้ เป็นพระพุทธรูปประจำจังหวัด ที่ฐานบัวหงายข้าพเจ้าได้บรรจุพระพิมพ์องค์หนึ่ง ซึ่งได้ทำขึ้นด้วยผงศักดิ์สิทธิ์ อันได้จากจังหวัดต่างๆ ทั่วพระราชอาณาจักร มีผงดินทราย และเกสรดอกไม้ที่บูชาหลวงพ่อนาค วัดมณีมาวัง ผงดินทราย ผงรูป และเกสรดอกไม้ จากศาลหลักเมือง กับผงดินทราย ผงรูปและเกสรดอกไม้ จากที่บูชาศาลเทพารักษ์ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานีรวมอยู่ด้วย พระพุทธรูปราชบพิตรนี้ นอกจากจะถือเป็นนิมิตหมายแห่งคุณพระรัตนตรัยอันเป็นที่เคารพสูงสุดแล้ว ข้าพเจ้ายังถือเสมือนเป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชนชาวไทย และความสามัคคีกลมเกลียวกันของประชาชนชาวไทยอีกด้วย ข้าพเจ้าจึงได้บรรจุพระพิมพ์ ซึ่งทำด้วยผงศักดิ์สิทธิ์จากทุกจังหวัดดังกล่าวแล้ว และนำมามอบให้ท่านด้วยตนเอง”

5. เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่กระทำสืบต่อกันมา พุทธศาสนิกชน มีความเชื่อกันว่า การสร้างพระพุทธรูปส่งผลในทางบุญกุศลอย่างมาก มียศศักดิ์ อาณิสสรแห่งการสร้างพระพุทธรูป ยังให้ผู้สร้างมีรูปงาม มียศศักดิ์ อายุยืน ปราศจากโรคภัย หลังจากตายไปแล้ว ในชาติหน้าจะเกิดในตระกูลของเศรษฐีผู้มีอันจะกินมีทรัพย์สินมั่งคั่งบริบูรณ์ ชาวพุทธจึงมีการสร้างพระพุทธรูปกันอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นประเพณีการทำบุญ ด้วยการสร้างพระพุทธรูป ตัวอย่างเช่นการสร้าง”พระพุทธรูปไม้”ในจังหวัดน่าน ดังปรากฏในงานวิจัยของ สายันต์ ไพรชาญจิตต์ (2543) พบว่า จากการศึกษาพระพุทธรูปไม้จำนวน 286 องค์ ในพื้นที่ อำเภอเมืองน่าน มีอายุการสร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2290 – 2473 มีการสร้างพระพุทธรูปในอิริยาบถ ประทับยืน ไสยาสน์ ประทับนั่งมารวิชัย และปางสมาธิ มีวัตถุประสงค์ในการทำบุญ และเพื่อสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ผลของงานวิจัยยังเป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีการทำบุญ ด้วยการสร้างพระพุทธรูปไม้ อุทิศถวายเป็นพระราชกุศลในหลวงรัชกาลที่ 9 ในวโรกาสเฉลิมพระชนมายุ 84 พรรษา สอดคล้องกับที่ ทิพวรรณ ทังมั่งมี (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้อันล้านนา เพื่อการสร้างสรรค์พระพุทธรูปภูมิาร่วมสมัยพบว่า มีความเชื่อมโยงกับเนื้อหาในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และชาดกในพุทธประวัติ และยังมีปรากฏในคัมภีร์ไบบลานของล้านนา เกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้อันล้านนา ที่กระทำสืบทอดมาตั้งแต่สมัยพระพุทธกาล ตามพุทธปรัชญาเถรวาท ถือเป็นสัญลักษณ์ของพลังศรัทธาของประชาชน ประยุกต์ใช้เทคนิควิธีการสร้างศิลปะเครื่องเงินในล้านนา เป็นมรดกของชาติ สืบสานจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยาวนาน

เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ นับตั้งแต่ครั้งพระเจ้าปเสนทิโกศล สร้างพระพุทธรูปแก่นจันทร์ ถือเป็นพระพุทธรูปองค์แรกในชมพูทวีป (อินเดียโบราณ) พระมหากษัตริย์จึงเป็นองค์อุปถัมภ์การสร้างพระพุทธรูปจึงเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ และพระราชกรณียกิจที่สำคัญ อุทิศให้พระราชชนกและพระราชชนนี ดังเช่นที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 สร้างพระประธานวัดเทพศิริน-ทราวาสราชวรวิหารอุทิศถวาย เป็นพระราชกุศลถวายแด่สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี พระบรมราชชนนีในรัชกาลที่ 5 พร้อมกันนั้นรัชกาลที่ 5 ยังทรงสร้างพระสัมพุทธพรรณี (จำลอง) พระประธานในพระอุโบสถวัดราชาธิวาสอุทิศพระราชกุศลถวายแด่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) พระบรมราชชนกในรัชกาลที่ 5 อีกทั้งยังมีการสร้างพระพุทธรูปประจำรัชกาลที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) สร้างขึ้น และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจารึกพระนามอุทิศถวายพระราชกุศลแด่พระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยา และธนบุรีจำนวน 34 องค์ (พิริยะ ไกรฤกษ์. 2552: 58 – 69)

6. สร้างพระพุทธรูปแทนการสร้างรูปองค์พระมหากษัตริย์ ตลอดช่วงสมัยรัชกาลที่ 4 - รัชกาลที่ 7 มีพระพุทธรูปปฏิมาที่กษัตริย์ทรงสร้าง ได้แก่ พระพุทธรูปประจำรัชกาล พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาล พระพุทธรูปประจำพระชนมวาร และพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา เป็นความศรัทธาที่ผนวกความเชื่อในพระพุทธศาสนา และความศรัทธาในพระมหากษัตริย์ ได้แสดงพลังศรัทธาสะท้อนการเปลี่ยนแปลงในเชิงรูปแบบตามพระราชนิยมในแต่ละรัชกาล พระมหากษัตริย์ไทยในอดีตไม่เพียงเป็นเพียงองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ยังทรงสละพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างพระพุทธรูปพระราชทานพระพุทธรูปที่ทรงได้มาให้แก่พระอารามต่าง ๆ พระมหากษัตริย์ยังเป็นผู้ทรงอยู่ในทศพิธราชธรรม 10 ประการ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน นอกจากนี้พระพุทธรูปยังเป็นเครื่องเชื่อมโยงความจงรักภักดีของประชาชนที่มีต่อพระมหากษัตริย์ โดยร่วมบริจาคเงินสร้างพระพุทธรูปเพื่อเสริมสร้างสิริมงคลของประเทศชาติ

จากความเชื่อที่ว่าบุคคลใดที่จะเกิดในวาระกษัตริย์หรือผู้ปกครอง มักจะเป็นผู้ที่ทำบุญบารมีไว้ในอดีตชาติจึงมาเกิดเป็นกษัตริย์ในภพชาติปัจจุบัน พระพุทธรูปปฏิมานอกจากจะเป็นสิ่งที่ระลึกถึงพระพุทธเจ้าในหมวดอุทเทสิกเจดีย์แล้ว แต่ยังเป็นรูปสัญลักษณ์แทนองค์พระมหากษัตริย์ เป็นที่กล่าวขวัญกันว่าพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยที่กษัตริย์พระองค์ใดครองราชย์อยู่ ศิลปินผู้สร้างสรรค์ก็จะนำเอาลักษณะของผู้ที่มีบุญบารมีมากที่สุดในแผ่นดินมาเป็นต้นแบบแห่งการสร้างพระพุทธรูป ซึ่งก็คือ องค์พระมหากษัตริย์นั่นเอง ดังเช่นที่อาจารย์ ศิลป์ พีระศรี ได้นำเอาแบบอย่างพระพักตร์ของรัชกาลที่ 9 เป็นต้นแบบ ผสมผสานแนวคิดเรื่องมหาปुरुสลักษณะ 32 ประการ สร้าง”พระศรีศากยทศพลญาณประธานพุทธมณฑลสุทรรศน์” จังหวัดนครปฐม นอกจากนี้ ในหลวงรัชกาลที่ 9 จึงมีพระราชดำริ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ขึ้นในปี พ.ศ. 2499 มีลักษณะเป็นพระพุทธรูปขัดสมาธิราบปางประธานพร ซึ่งมี พระธรรมจินดาภรณ์ (ทองเจือ จินตาทโร) เป็นผู้คิดแบบ เมื่อครั้งฉลอง 72 ปี แห่งการก่อตั้งโรงพยาบาลศิริราช ใน พ.ศ. 2505

รูปแบบของพระพุทธรูปปฏิมาสมัยรัชกาลที่ 4-7

ในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2394 – 2411) เป็นช่วงสมัยที่ประเทศไทยเริ่มพัฒนาบ้านเมือง ให้เจริญทัดเทียมอารยประเทศทางตะวันตก เพื่อให้รอดพ้นจากการคุกคามของลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตก โดยเปิดสัมพันธ์ไมตรีกับชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาติตะวันตก ทำให้มีการหลั่งไหลทางวิทยาการความรู้เข้ามาเผยแพร่กันมาก เราจึงรับเอาแนวคิดความ

เป็นเหตุผลที่ปรากฏแก่สายตาแบบเหมือนจริงเป็นตัวกำหนดคุณค่าความงาม แนวทางการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมที่เคยใช้แนวคิดอุดมคติเป็นตัวกำหนด ได้เกิดการผสมผสานกันระหว่างศิลปะแบบไทยกับกฎเกณฑ์ทางศิลปะของชาวตะวันตก และมีการใช้สีมาระบายพระพุทธรูปมาให้มีความเหมือนจริงผสมผสานกับปฏิมากรรมไทยแบบประเพณี ปฏิมากรรมสำคัญในตอนต้น คือ “ขุนอินทรพิณิจ” เจ้ากรมช่างหล่อ เป็นผู้หล่อ “พระสัมพุทธพรรณี” สมัยรัชกาลที่ 3

พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ 4- 5 เราสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

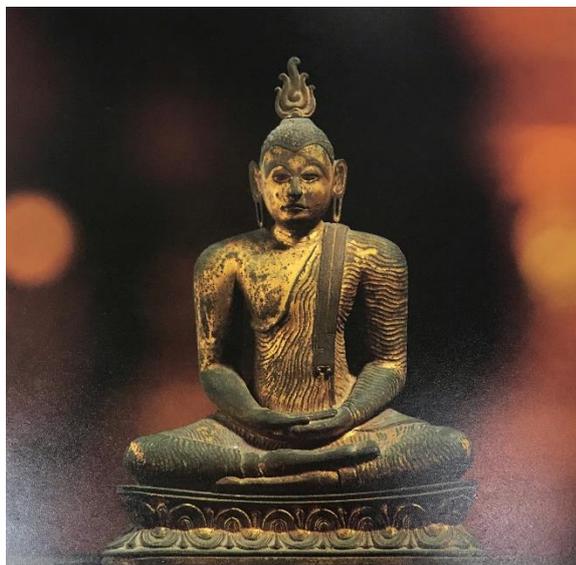
1. อนุรักษ์รูปแบบพระพุทธรูปปฏิมากรรมที่เคยมีมา เพื่อดำรงรักษารูปแบบความงามตามอย่างโบราณ ได้แก่ พระพุทธรูปที่จำลองความงามตามแบบที่มีอยู่เดิม หรือให้สร้างตามลักษณะรูปแบบที่มีมาในอดีต เช่น “พระพุทธรูปชินราชจำลอง” วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม, “พระคันธารราษฎร์” ปางขอฝนพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร, “พระพุทธรูปสี่” หล่อตามศิลปะเชียงแสนผสมอิทธิพลศิลปะสุโขทัย “พระพุทธรูปหังคปฏิมากร” วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร โดยจำลองแบบพระพุทธรูปสี่ในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ และ จำลองแบบ “พระพุทธรูปมฤต” วัดอรุณราชวราราม ส่วนพระพุทธรูปที่สร้างตามแบบอุดมคติเดิม คือยังคงเกตุมาลา (อุษณิษะ) ยังพบอยู่บ้างควบคู่กันไป

2. สร้างสรรค์รูปแบบพระพุทธรูปปฏิมา ตามแบบประเพณีนิยมในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ไม่เคยปรากฏในประเทศไทย แต่ยังคงพุทธลักษณะบางประการตามอุดมคติแบบที่มีมาในอดีตหรือเป็นพระพุทธรูปแบบผสมผสาน (พระพุทธรูปแบบกึ่งเหมือนจริง) เช่น “พระสัมพุทธพรรณี” วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (พ.ศ. 2373 เมื่อครั้งยังเป็นพระภิกษุชิวุธญาณ), “พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”, “พระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี”, “พระสัมพุทธสิริ” ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถวัดโสมนัสวิหาร, “พระสัมพุทธโสมนัสวัฒนาวดีนาถบพิตร” ประดิษฐานในพระวิหารวัดโสมนัสราชวรวิหาร และ “พระนรินทร์ราย” ประดิษฐานภายในหอพระสุราลัยพิมาน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบว่า ในสมัยรัชกาลที่ 4 พบการสร้างพระพุทธรูปแบบใหม่ คือ “พระพุทธรูปเขียนสี” ได้แก่ “พระพุทธรูปปริตร” ประดิษฐานภายในหอศาสตราคมในพระบรมมหาราชวัง “พระพุทธรูปประบายสีปางมารวิชัย” พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม รวมทั้งการสร้างสรรค์ของช่างพื้นบ้าน ที่คงความงดงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น “หลวงพ่อดโต” วัดอินทรวิหาร, “พระพุทธรูปสุโยภาส” (หลวงพ่อบุญ) วัดลาดกระบัง และ “พระพุทธรูปของ แกรนด์ดยุก เฮส” ชาวยุโรป ที่เลียนแบบกายวิภาคมนุษย์แบบสามัญ ในสมัยรัชกาลที่ 5

งานศิลปกรรมเกิดเป็นแนวประเพณีแนวใหม่ขึ้น ที่นำเอาความเชื่อของการสร้างสรรค์แบบอุดมคติผสมกลมกลืนไปกับแนวเหมือนจริง ผลงานในแนวทางดังกล่าว และเกิดเป็นพระราชนิยมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการสร้างพระพุทธรูปสมัยต่อมา สิ่งที่ยังคง

ความเป็นลักษณะไทยอยู่ได้ก็คือ แนวคิดที่ยังเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา ตามอุดมคติแบบเดิม รูปแบบพระพุทธรูปสมัยรัชกาล 4 ที่สร้างขึ้นใหม่โดยช่างหลวง (ช่างในราชสำนัก) เป็นพระพุทธรูปกึ่งเหมือนจริง คือผสมผสานลักษณะความเป็นอุดมคติและสำนึกไว้วางใจกัน มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือ ไม่มีอุษณิษะ และมีการครองจีวรเป็นริ้วธรรมชาติแบบธรรมยุติกนิกาย เกิดเป็นพระราชนิยมในรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ได้กระทำสืบเนื่องมา มีส่วนคล้ายพระพุทธรูปลักษณะของพระพุทธรูปแบบลังกา (ดังภาพ 6.1) พระพุทธรูปแบบลังกาสืบหลังเมืองโปลนารูวะ ราวหลังพุทธศตวรรษที่ 18 สร้างด้วยทองเหลืองปิดทอง แสดงการประทับนั่งแบบวิราสนะ แสดงธยานะมุทรา มีพระพักตร์ค่อนข้างกลม ในส่วนของอุษณิษะ (เกตุมาลา) นูนขึ้นเพียงเล็กน้อย มีรัศมีรูปเปลวเหนือ พระเศียรพระนลาฏโค้งเป็นรูปหัวใจรับกับความโค้งของพระขนง ส่วนพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นตามแบบประชานิยม โดยพระเกจิอาจารย์ที่ประชาชนเคารพนับถือเป็นผู้สร้าง เป็นฝีมือของช่างราษฎร์ (ช่างพื้นบ้าน) ที่สร้างตามความศรัทธาของประชาชน ยังคงลักษณะแบบอุดมคติตามแบบโบราณ ซึ่งมีความงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละท้องถิ่น ดังเช่น “หลวงพ่อดโต” วัดอินทรวินัย มีขนาดใหญ่ มีพระพักตร์ และลักษณะการครองจีวรที่มีความงามที่แปลกตาออกไป “หลวงพ่อบุญ” วัดลาดกระบัง มีขนาดใหญ่ มีการระบายสีพระโอษฐ์เป็นสีแดง “พระมหาพุทธพิมพ์” จ. อ่างทอง มีขนาดใหญ่โตอลังการ มีพระพักตร์งดงามเป็นเอกลักษณ์

ภาพที่ 6.1 พระพุทธรูปแบบลังกาสืบหลังเมืองโปลนารูวะ ราวหลังพุทธศตวรรษที่ 18

ที่มา: ม.ร.ว. สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ (2535: 496)

ครั้นต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411 – พ.ศ. 2453) ถือเป็นรัชสมัยที่ทรงมีการทะนุบำรุงและพัฒนาชาติบ้านเมืองในทุกๆ ด้าน และจากการที่พระองค์เสด็จเยือนยุโรปถึง 2 ครั้ง ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2440 พบกับแกรนด์ดยุก เอิร์นสท์ ลุดวิก (Ernst Ludwig) ทรงเป็นเจ้าของนครรัฐแห่งหนึ่งในเยอรมันนี เจ้าผู้ครองนครเฮส (Hess) ประพาสยุโรปครั้งที่สอง อีกสิบปีต่อมา ในปี พ.ศ. 2450 แกรนด์ดยุก เฮส จึงจำลองพระพุทธรูปซึ่งสร้างขึ้นโดยนาย กุส. บราดชเท็ตเทอร์ (Guss. Bradsteter) จากเมืองมิวนิค มาถวายรัชกาลที่ 5 ระหว่างที่ประทับอยู่ที่เมืองซันเรโม (San Remo) ประเทศอิตาลี พระองค์ทรงยอมรับรูปแบบพุทธรูปของแกรนด์ดยุก เฮส ช่างไทยในสมัยนี้ได้ร่วมปฏิบัติงาน ศึกษา และเรียนรู้การทำงานในแนวของชาติตะวันตก ซึ่งเป็นการให้อิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและแนวคิดของศิลปินไทยที่เริ่มเปิดกว้าง เหมือนรูปปั้นคนมีการเน้นสัดส่วนและลักษณะกล้ามเนื้อทางกายวิภาค เพื่อให้ถูกต้องสมบูรณ์ตามความเป็นจริง จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นในการยอมรับแนวคิดตะวันตกโดยโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูการสร้างพระพุทธรูปแบบคันธาระแบบกรีก ที่แสดงลักษณะใกล้เคียงความเป็นสังขนิมอีกครั้ง อันเป็นที่มาของรูปแบบในพระราชนิยมในรัชกาลที่ 5

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทะนุบำรุงส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมของชาติให้เจริญก้าวหน้าไปตามยุคสมัย ปฏิมากรไทยที่มีความโดดเด่นในรัชสมัยนี้คือ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐวรการ มีพระนามเดิมว่า “หม่อมเจ้าชายดิศ” เป็นพระโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนรงค์หริรักษ์ ทรงเริ่มผสมผสานคติความเชื่อแบบตะวันตกร่วมกับคติโบราณ ในตอนต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระองค์ได้โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปตามรูปแบบพระราชนิยมของพระบรมราชชนก ได้แก่ “พระพุทธรูปองค์ศรีส” วัดราชบพิธ “พระพุทธรูปมณฑลธรรมโมภาส” วัดนิเวศธรรมประวัติ จ.พระนครศรีอยุธยา พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประดิษฐ์วรการ ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมช่างสิบหมู่ในขณะนั้น โดยมีผลงานสำคัญคือเป็นช่างปั้นหล่อ ทรงเป็นผู้ปั้นหล่อพระสยามเทวาธิราช และพระบรมรูปรัชกาลที่ 1-4 ที่ประดิษฐานอยู่ในปราสาทพระเทพบิดร ในการเตรียมการเพื่อฉลองพระนครและวัดพระศรีรัตนศาสดารามครบ 100 ปี ในปี พ.ศ. 2425 มีการปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม สิ่งก่อสร้าง และวัดพระศรีรัตนศาสดารามกันอย่างมโหฬาร ช่างศิลป์ไทยได้ สร้างงานประติมากรรม และงานตกแต่งแก่ศาสนสถานเป็นจำนวนมาก อาทิเช่น สัตว์หิมพานต์ 7 คู่ เทพชุมนุม ครุฑ ยักษ์ ประดับประดาอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กระแสอิทธิพลของอารยธรรมตะวันตก ก็ยังคงหลั่งไหลสู่ประเทศไทยต่อเนื่องจากรัชสมัยของรัชกาลที่ 5 มีผู้สำเร็จการศึกษาจากประเทศตะวันตก กลับมาพัฒนาบ้านเมืองในสาขาต่างๆ งานศิลปกรรมแพร่หลายอย่างกว้างขวาง สร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคมไทยไปตามยุคสมัย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2453 – 2468) งานศิลปะของไทยกลับมาสู่การฟื้นฟูใหม่ เพราะพระองค์ทรงพระปรีชาสามารถในศิลปะหลายแขนง และให้ความสำคัญต่องานศิลปกรรมในลักษณะไทย พ.ศ. 2454 ได้มีการประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งกรมศิลปากร ขึ้น สังกัดกระทรวงวัง ขึ้นตรงต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนครสวรรค์วชิรเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ทรงเป็นผู้บัญชาการ ภาระหน้าที่ในระยะแรกคือ งานด้านการช่างและพิพิธภัณฑ์ ต่อมาได้ขยายความรับผิดชอบไปในงานศิลปวัฒนธรรมด้านอื่นๆ โดยในปี พ.ศ. 2455 มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้รวมกรมช่างด้านในกรมช่างทอง กรมช่างสิบหมู่ มาอยู่ในสังกัดของกรมศิลปากร ทรงอุปถัมภ์งานศิลปกรรมโดยการรวมเอางานประณีตศิลป์จากต่างหน่วยงานจัดตั้งเป็นกรมมหรสพ (กรมศิลปากรในปัจจุบัน) ปฏิมากรคนสำคัญ คือ พระเทพธรรมา (สิน ปฎิมาประกร) รัชกาลที่ 6 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หล่อ “พระพุทธรูปรัตนไตร” เป็นพระพุทธรูปแบบประเพณีนิยมประยุกต์ เพื่อทะนุบำรุงพัฒนางานช่างและการสร้างศิลปกรรมให้ก้าวหน้าขึ้น ด้วยทรงเกรงว่าสิ่งก่อสร้างทางศิลปะตกแต่งทั้งปวงจะเป็นแนวยุโรปไปเสียหมด และในปี พ.ศ. 2456 ทรงเปิดอาคารใหม่ของโรงเรียนหัตถกรรมราชบูรณะ และพระราชทานนามว่า โรงเรียนเพาะช่าง ผลงานด้านศิลปะในสมัยรัชกาลที่ 6 มีทั้งแบบประเพณีและการรับรูปแบบจากตะวันตกมาสร้างสรรค์ผลงาน รวมทั้งจัดหลักสูตรด้านศิลปะในโรงเรียนเพาะช่าง ด้วยการรับแนวคิดจากประเทศอังกฤษที่มีวิทยาลัยเพาะช่างหลวง (Royal Academy of Art) ซึ่งนับว่าเป็นโรงเรียนที่ทำการเรียนการสอนเกี่ยวกับงานช่างศิลป์แห่งแรกของไทย และทรงตั้งแผนกเพิ่ม 3 แผนก คือ แผนกช่างทอง แผนกช่างเจียรไนเพชรพลอย และแผนกทำบล็อกลอกสกรีน ให้การศึกษาศิลปะวิทยาการหลายสาขา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงริเริ่มงานช่างศิลป์ไทยทั้งปวงขึ้นทั้งงานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม งานงานหัตถกรรม โดยมีจุดประสงค์ที่จะดำรงรักษาลักษณะความเป็นไทยในงานศิลปะให้มีความเจริญก้าวหน้าสืบไป ในปี พ.ศ. 2466 ได้คัดเลือกประติมากรจากอิตาลี ชื่อ ศาสตราจารย์คอรราโด เฟโรจี (Corrado Feroci) ซึ่งต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนชื่อ และโอนสัญชาติเป็นไทยใช้ชื่อ “ศิลป์ พีระศรี” ให้เข้ามาปฏิบัติงานช่วยราชการในตำแหน่ง ช่างปั้น กรมศิลปากร ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ดำเนินงานเกี่ยวกับอนุสาวรีย์พระมหากษัตริย์ไทยที่สำคัญไว้หลายแห่ง และนับเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาของวงการศิลปะของไทย รวมทั้งมีการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาองค์สำคัญ ได้แก่ พระศรีศากยะทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุพรรณบุรี (ภาพที่ 6.2) จนกระทั่งเสียชีวิตในปี พ.ศ. 2505 แต่จากสิ่งที่ท่านได้ทำไว้ส่งผลต่อมาถึงวงการศิลปะร่วมสมัยในปัจจุบัน

ถึงแม้ว่าการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาแบบไทยประยุกต์จะเริ่มปรากฏเด่นชัดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยการรับความรู้ในเรื่องเหตุผลทางวิทยาศาสตร์จากตะวันตกมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 และเด่นชัดขึ้น

ในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่จะพบว่าในสมัยรัชกาลที่ 6 การสร้างพระพุทธรูปมียังคงรูปแบบโบราณ เช่น ยังคงความงามแบบอุดมคติ ตามแบบสุโขทัย ดังเช่น “พระนโรคินทร์ราย” วัดสุทัศนเทพวราราม ส่วนที่ประยุกต์ความเหมือนจริง แสดงออกในรูปลักษณ์สองตนแปลงเป็นมนุษย์ “พระมหานาคชินะ” ประดิษฐาน ณ พิพิธภัณฑสถานฯ วัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร มีลักษณะพิเศษคือ รูปพญานาคแผ่พังพาน 7 เศียร แต่ในส่วนพระพุทธรูปมียังคงรูปแบบตามโบราณประเพณี ส่วนที่น่าจะแสดงออกถึงความ เป็นสำนึกนิยมเด่นชัดที่สุด คือ “พระประธานในพระวิหาร (ศาลาสมเด็จพระอภัยยิกา)” วัดราชาธิวาสราชวรวิหาร เนื่องจากพุทธลักษณะแบบคันธาระ จนอาจกล่าวได้ว่า “พระพุทธรูปแบบประเพณีประยุกต์” ถือเป็นพระราชนิยมในรัชกาลที่ 6 หลังรับเอาความรู้จากตะวันตกมาแต่ก็ยังทรงให้คุณค่าในความเป็นอุดมคติของรูปองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ภาพที่ 6.2 ต้นแบบพระพุทธรูปปางลีลา ประธานพุทธมณฑลสุพรรณบุรี โดย ศิลป์ พีระศรี พ.ศ. 2500

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 (พ.ศ. 2468 – 2477) ปี พ.ศ. 2475 ระบบการปกครองประเทศได้ถูกคณะราษฎรปรับเปลี่ยนจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย โดยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข กรมศิลปากรซึ่งมีหน้าที่ดูแลงานด้านศิลปะของชาติ ย้ายจากสังกัดกระทรวงวังไปสังกัดอยู่กระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการ) ในปี พ.ศ. 2476 ด้านการศึกษาศิลปะนั้น มีการจัดตั้งโรงเรียนประณีตศิลปกรรมขึ้นในปี พ.ศ. 2477 โดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ต่อมาภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนศิลปากร แผนกช่างสถาบันแห่งนี้ให้การศึกษาเกี่ยวกับวิชาซีพทางจิตรกรรมและประติมากรรม ทั้งรูปแบบศิลปะไทยประเพณีและแบบสากล เป็นผลให้

บ้านเมืองมีช่างศิลป์ไทยที่มีความสามารถหลายคน และบุคคลเหล่านี้ได้มาเป็นกำลังสำคัญของชาติในการสร้างผลงานศิลปกรรม ทั้งอนุสาวรีย์ งานศิลปะประดับในอาคาร และเป็นครูอาจารย์สอนศิลปะให้แก่คนไทยในสมัยต่อมา

รูปแบบพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 6-7 สามารถแบ่งได้ 5 กลุ่ม ดังนี้

1. พระพุทธรูปตามแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 4 คือ จากหมวดพระเกศาขึ้นไปไม่มีอุษณิษะ (เกตุมาลา) แต่ยังคงมีรัศมีรูปเปลวเพลิง พระกรรณสั้น ครองจีวรเป็นริ้วธรรมชาติแบบธรรมยุติกนิกาย อาทิ “พระสันติภาพ” ประดิษฐานในศาลาการเปรียญ วัดราชาธิวาส, พระพุทธรูปปางประจำรัชกาล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ พระพุทธรูปประจำพระชนมวารพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

2. พระพุทธรูปตามรูปแบบประเพณีโบราณ แบบสุโขทัย เช่น “พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรมโมภาส มหาวชิราวุธบุษนิยบพิตร” “พระศรีสัมพุทธมุนี” พระประธานในพระอุโบสถวัดมหาธาตุ บางเขน กรุงเทพมหานคร เป็นพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย ปางมารวิชัย และ นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปรอบระเบียงคด ได้แก่ พระพุทธรูปปางสมาธิ แบบสุโขทัยขัดสมาธิราบ ฐานบัวหงาย สร้างโดย พลเอกพระยาพลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) พระพุทธรูปปางประทานพร แบบสุโขทัย สร้างโดย จอมพลอากาศพื้น รณนภากาศยุทธภาคณี และพระพุทธรูปปางลีลา แบบสุโขทัยสร้างโดย จอมพล ป พิบูลสงคราม

3. พระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะเหมือนจริงตามที่รัชกาลที่ 5 จำลองแบบพระพุทธรูปสมัยคันธาระ มีลักษณะเป็นมนุษย์สามัญยิ่งขึ้น สมัยรัชกาลที่ 6 ได้แก่ พระประธานในพระวิหาร (ศาลาสมเด็จพระอัยยิกา) วัดราชาธิวาส และพระพุทธรูปไสยาสน์ (พระนิพพานทรงญาณ) วัดราชาธิวาสราชวรวิหาร และในสมัยรัชกาลที่ 7 ได้แก่ พระพุทธรูปประทับยืนแสดงปางขอฝน

4. แบบไทยประเพณีประยุกต์ ได้แก่ “พระนิรโรคันตราย” วัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพมหานคร มีพุทธลักษณะคล้ายพระพุทธรูปชินราช แตกต่างกันตรงที่เป็นปางสมาธิแทนปางมารวิชัย พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และ พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีอุษณิษะและเปลวรัศมีแบบสุโขทัย แต่ครึ่งจีวรแบบเหมือนจริง พระกรรณยาว

5. พระพุทธรูปตามแบบของช่างราษฎร์ เช่น “พระพุทธรูปปฏิภาคัมมัชฌมพุทธกาล” วัดสิริจันทระ-นิมิตตวรวิหาร วัดเขาพระงาม จ.ลพบุรี เป็นลักษณะฝีมือช่างพื้นบ้าน

พระพุทธรูปในพระราชนิยมในรัชกาลที่ 7 กล่าวคือ มีพระเมาลีตามแบบพระพุทธรูปแบบคันธาระ หากแต่มีเปลวรัศมีแบบสุโขทัยเหนือพระเมาลี (เกตุมาลา) แต่มีการครองจีวรเป็นริ้วธรรมชาติแบบเหมือนจริงยิ่งขึ้น ตามแบบที่รัชกาลที่ 5 จำลองแบบพระพุทธรูปสมัยคันธาระ ทั้งอิริยาบถนั่งและยืน อ่อนช้อย พริ้วไหวงดงาม ได้แก่ “พระพุทธรูปประจำพระชนมวารพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า

เจ้าอยู่หัว”, “พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว”, “พระพุทธรูปประจำพระชนมวารสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี” และ “พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว”

วัสดุที่ใช้สร้าง ได้แก่ ทองคำลงยา เงิน สัมฤทธิ์ กะไหล่ทอง หยก โลหะผสมอื่น ๆ อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6- 8 มีการใช้วัสดุที่หลากหลาย เป็นผลจากการรวบรวมความรู้ทางวิชาการ จัดตั้งเป็นโรงเรียนศิลปะ ส่วนการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา ยังคงยึดตามแนวคิดแบบประเพณีนิยมซึ่งปรากฏในมหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ แต่ส่วนที่ผสมผสานแนวคิดสมัยใหม่ คือการครองจีวรแบบเหมือนจริง และผสมผสานเอกลักษณ์ที่งดงามของพระพุทธรูปแบบคันธาระและสุโขทัยไว้ด้วยกัน ถือได้ว่าเป็นการใช้ความคิดสร้างสรรค์ สร้างสรรค์รูปแบบที่คิดว่างามโดยไม่ผิดแผกจากแนวคิดทางอุดมคติทางความงาม

รูปแบบของปฏิมากรรมร่วมสมัย

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล (รัชกาลที่ 8) ได้รับการอัญเชิญให้ขึ้นครองราชย์ขณะทรงพระเยาว์เมื่อ พ.ศ. 2477 เป็นช่วงระยะเวลาเพียงสั้นๆ ประกอบกับความวุ่นวายทางการเมืองทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงเป็นผลให้พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลมิได้ทรงมีเวลาที่จะทรงสร้างพระพุทธรูปปฏิมาองค์ใดขึ้นเฉลิมพระเกียรติในรัชกาลของพระองค์เลย หากแต่เป็นการจัดสร้างวัดโดยรัฐบาลสมัยนั้น ส่วนรูปแบบพระพุทธรูปที่นิยมสร้างในสมัยรัชกาลที่ 8 ส่วนใหญ่เป็นการสร้างตามแบบพระพุทธรูปในสมัยสุโขทัย อันเนื่องมาจากว่าคนทั่วไปมักจะกล่าวว่าพระพุทธรูปแบบสุโขทัยเป็นพระพุทธรูปปฏิมาที่มีความงดงามตามอุดมคติมากที่สุดสมัยหนึ่ง

อิทธิพลทางศิลปะจากต่างประเทศนั้นมีเชื้อเรื่องใหม่สำหรับศิลปะไทยที่เพิ่งเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4-5 เท่านั้น เช่น ศิลปวัฒนธรรมจากอินเดีย ลังกา จีน พม่า และเขมร ผสมผสานเข้ากับลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น พัฒนาจนส่งผลให้กลายเป็นศิลปะไทยประเพณีอย่างที่เราคุ้นเคยอยู่ทุกวันนี้ แต่สำหรับศิลปะสมัยใหม่ในประเทศไทยนั้น เกิดจากกระแสอารยธรรมตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา รูปแบบของศิลปะตะวันตกส่งอิทธิพลต่อศิลปะไทยในขณะนั้นคือรูปแบบที่เน้นการนำเสนอความเหมือนจริง นับตั้งแต่สมัยที่ประติมากรในราชสำนักในสมัยรัชกาลที่ 4 เช่น พยายามสร้างสรรค์พระพุทธรูปปฏิมาตามที่รัชกาลที่ 4 มีพระบรมราชวินิจฉัย

สำหรับคำว่า “ปฏิมากรรมร่วมสมัย” ที่ผู้วิจัยกล่าวถึง จึงมีความหมายครอบคลุมการสร้างพระพุทธรูปปฏิมา จัดอยู่ในการสร้างงานประติมากรรมไทยแบบประเพณี ซึ่งมีแนวความคิด และ

กระบวนการสร้างงานที่กระทำมาแต่อดีต ภายใต้ลักษณะของมหาปุริสลักษณะ 32 ประการ 80 อนุพยัญชนะ ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษ แตกต่างจากลักษณะของมนุษย์ทั่วไป มีเรื่องราว และเนื้อหาสาระที่แสดงเอกลักษณ์และภาพลักษณ์แบบไทยประเพณี เป็นประติมากรรมอันเกี่ยวเนื่องมาจากพระพุทธศาสนา “พระพุทธปฏิมา” หรือ “ปฏิมากรรม” สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นที่สักการบูชา จึงมีผู้สร้างพระพุทธรูปให้เข้ากับสมัยนิยม ตัวอย่าง เช่น การสร้างพระพุทธปฏิมาโดยการตีความคัมภีร์พระพุทธศาสนา มุ่งเสนอมุมมองความคิดให้ผู้ชม สร้างขึ้นเพื่อเป็นผลงานชิ้นสำคัญ (Masterpiece) ปฏิมากรรมร่วมสมัย จึงเป็นงานที่มีกระบวนการสร้างสรรค์ แนวความคิด และเรื่องราว เนื้อหาสาระที่มีการแสดงออกอย่างอิสระภายใต้แนวคิดที่แฝงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ลักษณะของมหาปุริสลักษณะ 32 ประการ แสดงถึงลักษณะที่ได้จากการบำเพ็ญบารมีหลายภพชาติ อันเกิดจากการเข้าถึงสภาวะธรรม ตรัสรู้เป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แสดงสภาวะจิตเป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้สว่างแล้ว ผู้รู้ถึงการหลุดพ้นจากอภิสวะกิเลสทั้งหลายทั้งปวง เป็นผู้ทรงคุณธรรมอันวิเศษ จึงมีรูปร่างพิเศษแตกต่างจากบุคคลธรรมดา งามอย่างหาที่ติมิได้ (วิชัย สิทธิรัตน์. 2561: สันทนาการ) กล่าวว่า “ความงามของพระพุทธปฏิมา อยู่ระหว่างความงามของมนุษย์และเทวดา” สอดคล้องกับเกษมสุข ภมรสติย์ (2541) กล่าวว่า “รูปแห่งพุทธะ คือ รูปร่างอันงามอย่างหาที่ติมิได้ ไม่ยึดติดกับสิ่งใด ไม่มีสิ่งใดมาทำให้หวั่นไหวคลอนแคลน (Body of the Ultimate Truth)” อีกทั้งยังมีลักษณะที่ปรากฏในพระพุทธรูปปางลีลา สมัยสุโขทัย ที่แสดงสภาวะแห่งการเป็นทิพย์ ด้วยรูปร่างที่มีลักษณะที่เรียกว่า “Boneless” ในความหมายว่า มีลักษณะเด่นชัดว่ามีถ่วงที่ลีลาของร่างกายปราศจากข้อ หรือลำกระดูก ในส่วนของพระพาหา (แขนตั้งแต่ไหล่ถึงศอก) พระกร (ปลายแขน ข้อศอกถึงข้อมือ) รวมถึงพระเพลา และ พระขงฆ์ (หน้าตักและหน้าแข้ง)

เกี่ยวกับพุทธลักษณะของพระพุทธปฏิมา ถึงแม้ว่าจะมีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย เช่น การเปลี่ยนแปลงของ มุนีพระเกศา หรือพระเมาลี มาเป็นจอมกระหม่อม หรืออุษณิษะ (เกตุมาลา) มีรูปดอกบัวตูมเหนือขึ้นไป ต่อมาจึงสร้างเป็นเปลวรัศมีขึ้นมา อันเป็นสัญลักษณ์ของความสว่างแห่งปัญญา ยังคงเป็นลักษณะพิเศษเด่นชัดในสมัยสุโขทัย ซึ่งเป็นลักษณะตามอุดมคติความงาม เมื่อเมื่อมีแนวคิดแบบสังคมนิยมตะวันตกเข้ามา การแสดงความจริงใจได้ในส่วนของริ้วจีวร ส่วนการแสดงพระวรกายที่มีกล้ามเนื้อแสดงออกได้เพียงเล็กน้อย เนื่องจากอาจจะขัดต่อหลักคำสอนที่มุ่งความสงบ ดังที่ (เชษฐ ติงสัญชลี. 2561: สัมภาษณ์) กล่าวว่า “การสร้างพระพุทธปฏิมาให้มีลักษณะอันพิเศษนี้เป็นไปตามกฎความศักดิ์สิทธิ์ ทางประติมานวิทยา” อันทำให้พระพุทธปฏิมานั้นมีความน่าเคารพ สักการบูชา แตกต่างจากรูปบุคคลธรรมดาทั่วไป

ในยุคก่อนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เสด็จขึ้นครองราชย์ในปี พ.ศ. 2489 วงการศิลปะไทยเริ่มมีศิลปินหัวก้าวหน้าหลายคนทดลองปั้นรูปคนให้ถูกต้องตามหลักกายวิภาค การศึกษาธรรมชาติ วิชาเรียนต่างๆ ทางศิลปะนั้น มีแนวการสร้างผลงานในลักษณะเหมือนจริง ทั้งนี้ จากการศึกษาข้อมูลผลงานศิลปะที่พบเห็นและแสดงออก อาทิ พระพุทธรูปปางนาคปรก ของ พิมาน มุลประมุข มีการปั้นพญานาคในรูปแบบเหมือนจริงแบบที่ไม่เคยปรากฏในประติมากรรมแบบประเพณี และ พระนาคปรก ผลงานของ ชิต เจริญประชา (ภาพที่ 6.3) จากเหตุผลดังกล่าว แนวการสร้างสรรค์ของศิลปินไทยในช่วงระยะดังกล่าว จะมีแนวทางการเสนอรูปแบบที่มีลักษณะเหมือนจริง เพราะศิลปินหลายคนสำเร็จการศึกษาออกมาเสนอรูปแบบตามความคิดของตนเองที่ได้รับการถ่ายทอดในช่วงนั้น และเนื้อหาที่นำเสนอมักจะมีที่มาจากธรรมชาติเป็นสำคัญ ความเข้มงวดเอาจริงเอาจังของ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี จึงทำให้ศิลปินส่วนใหญ่มีความสามารถในการสร้างศิลปะแบบเหมือนจริงสูง

ภาพที่ 6.3 พระนาคปรก ชิต เจริญประชา พ.ศ.2499 วัสดุ งาม้าง สูง 20 เซนติเมตร

จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปของพระพุทธรูปในสมัยรัชกาลที่ 9 ได้ทำการศึกษาที่มาของการสร้างพระพุทธรูปสามารถจำแนกได้เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. พระพุทธรูปที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้าง ได้แก่ “พระพุทธรูปเมตตาประชาไทย ไตรโลกนาถคันธาราฐอนุสรณ์”, “พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลที่ 9”, “พระพุทธรูปกาญจนธรรมสถิต”, “พระพุทธรูปนารายณ์” และ “พระพุทธรูปนิรันตมหาปฏิมากร” (พระแก้วมรกตน้อย) รวมทั้งพระพุทธรูปที่ประดิษฐานในพระบรมมหาราชวัง

2. พระพุทธรูปที่พระเกจิอาจารย์ หรือพระอริยสงฆ์เป็นผู้สร้าง ได้แก่ “พระพุทธรูปมหาคันธารัฐ”, “พระพุทธรูปเจ้า 5 พระองค์”, “พระพุทธรูปเสฏฐนาถมุนี”, “พระพุทธรูปขจรรัตนจักรพรรดิพิมล-มณีนมัย”, “พระพุทธรูปยะโพธิมงคล”, “พระพุทธรูปมงคลธรรมศรีไชย”(พระหยก), “พระพุทธรูปมหานวมินทร์-ศากยมุนีศรีวิเศษชัยชาญ” (หลวงพ่อใหญ่), “พระพุทธรูปมหาวิรุฒตโมภาสศาสดา” หรือ พระพุทธรูปแกะสลักหน้าผาเขาชีจรรย์, “พระมงคลมิ่งเมือง”, “พระพุทธรูปศรีสุทนต์”, “พระสัมพันธัญญ์แจ้”, “พระพุทธรูปรัตนมงคลมหาเมณี” หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “หลวงพ่อใหญ่” และ “สมเด็จพระกษัตริย์”

3. พระพุทธรูปที่สร้างโดยภาคประชาชน ได้แก่ “พระพุทธรูปสุรินทรมงคล” วนอุทยาน พนมสวาย เขาชาย จังหวัดสุรินทร์, “พระพรหมภูมิปาโล” จังหวัดกาฬสินธุ์, “พระพุทธรูปประโคนชัยมหาเม็ง-มงคล”, “พระพุทธรูปมงคลมหาราช”, “พระพุทธรูปมหาธรรมราชาเฉลิมพระเกียรติ”(องค์พระใหญ่), “พระพุทธรูปมิ่งมงคลนาครี” หรือพระใหญ่, “พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษา 7 รอบพระบรมราชินีนาถ”, “พระพุทธรูปมหาอุดมมงคลนันทบุรีศรีน่าน”, “พระพุทธรูปไสยาสน์โลกนาถศาสดามหามุนีพระศรีศากยมุนีศรีมิ่งมงคล”, “พระสุภัทรบพิตร”, “พระพุทธรูปนวมินทรมงคลลีลาทวินคราภิรักษ์”(พระใหญ่ภูคกั้ว)

5. พระพุทธรูปที่ศิลปินสร้างสรรค์ขึ้นเป็นผลงานชิ้นเอก (Masterpiece) ได้แก่ พระพุทธรูปที่สร้างโดยประติมากรอิสระ หรือที่เราเรียกว่าศิลปิน มีทั้งประติมากรที่ออกแบบเองและปั้นแบบเอง และมีผู้วาดแบบร่าง และประติมากรเป็นผู้ปั้นต้นแบบตามแบบร่างที่มีผู้ออกแบบไว้แล้ว สืบเนื่องจากศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นผู้นำเอาความรู้ทางวิชาการตะวันตกมาถ่ายทอดให้แก่ลูกศิษย์ อาทิ ผลงานการออกแบบและปั้นอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ประดิษฐาน ณ วงเวียนใหญ่ ธนบุรี สร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2497 เป็นพระบรมรูปทรงม้าที่มีขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง โดยมี สิทธิเดช แสงหิรัญ สนั่น ศิลากรณ์ และปกรณ์ เล็กสน เป็นผู้ช่วย เมื่ออาจารย์ ปกรณ์ เล็กสน ปั้นพระพุทธรูปในแบบที่ตนเองวาดมโนภาพ จึงมีลักษณะความเหมือนจริงผสมผสาน (ภาพที่ 6.4)

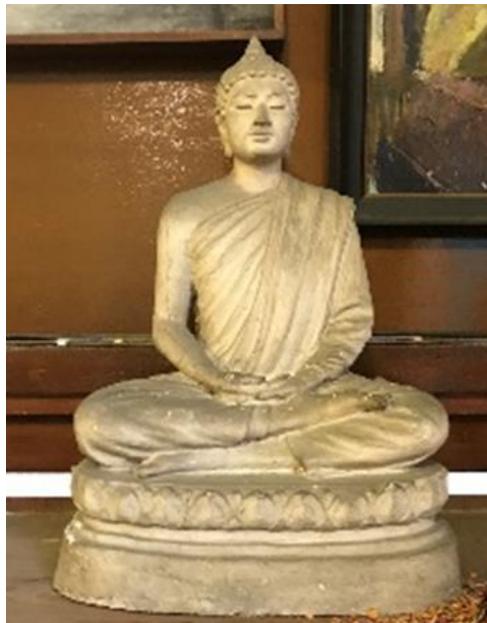

ภาพที่ 6.4 พระพุทธรูปปางมารวิชัย โดย ปกรณ์ เล็กสน หน้าตักกว้าง 38 เซนติเมตร

อาจารย์ พیمان มูลประมุข ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะ (ประติมากรรม) ประจำปี พ.ศ. 2531 เกิดวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2455 ที่กรุงเทพมหานคร เป็นศิลปินอาวุโสที่มีเกียรติประวัติและผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับนับถือของวงการศิลปะและศิลปศึกษา โดยทั่วไป มีความเป็นเลิศด้านประติมากรรมการปั้นหล่อผลงานศิลปะทั้งแบบสมัยใหม่และแบบประเพณี ได้สร้างสรรค์ผลงานประติมากรรมไว้เป็นจำนวนมากด้วยระยะเวลาที่ยาวนานติดต่อกันมากกว่า 50 ปี มีผลงานปรากฏอยู่ในสาธารณะ วัด พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหอศิลป์ นิทรรศการผลงานศิลปะไทยทั้งในและต่างประเทศ ได้รับเกียรตินิยมจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ได้รับการประกาศเกียรติคุณจากหอศิลป์ พีระศรี เป็นศิลปินเกียรติคุณอาวุโส ในด้านการถ่ายทอดวิชาความรู้ทางศิลปะ เป็นอาจารย์สอนศิลปะยุคบุกเบิกของมหาวิทยาลัยศิลปากร มีศิษย์เป็นจำนวนมาก เคยเป็นผู้รักษาการในตำแหน่งคณบดีคณะจิตรกรรมและประติมากรรม มหาวิทยาลัยศิลปากรและหัวหน้าแผนกงานปั้นหล่อของกรมศิลปากร รับผิดชอบงานสำคัญของชาติตลอดเวลาที่รับราชการ ได้ให้บริการแก่สังคมอย่างกว้างขวาง ด้วยผลงานศิลปะและวิชาการ ดำรงชีวิตสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อส่วนรวมด้วยความดีงามเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นุชนรุ่นหลังจะดำเนินรอยตามสืบไป ผลงานของท่านได้ผสมผสานความงามแบบไทยและตะวันตกได้อย่างกลมกลืน (ภาพ 6.5) จนเกิดเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมสืบต่อมา ศิลปินรุ่นหลังได้สร้างพระพุทธรูปปฏิมาที่ครองจีวรเหมือนจริงแบบตะวันตก ดังรูปหล่อพลาสติก พระพุทธรูปปางสมาธิ โดย ศิลป์ พีระศรี พ.ศ. 2501 (ภาพ 6.6)

ภาพที่ 6.5 พระพุทธรูปปางสมาธิ โดย พิมาน มุลประมุข พ.ศ. 2499

ภาพที่ 6.6 พระพุทธรูปปางสมาธิ โดย ศิลป์ พีระศรี พ.ศ. 2501 หล่อพลาสติก สูง 54 เซนติเมตร

นายชิต เกรียงประชา เกิดวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2451 เป็นศิลปินอาวุโสคนสำคัญ และเป็นศิลปินชั้นเยี่ยมของการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ได้รับการยกย่องในวงการศิลปะว่าเป็นผู้มี

ความยึดมั่นในการสร้างสรรค์ศิลปะมาเป็นเวลาอันยาวนานถึง 50 ปี เป็นศิลปินที่มีความเป็นเลิศในด้านการแกะสลักไม้ เป็นผู้ที่มีความสามารถนำเอารูปแบบของศิลปะประเพณีมาผสมกับรูปแบบวิธีการของศิลปะสมัยใหม่ได้เป็นผลสำเร็จ รูปพระพุทธรูปสลักไม้ โดย ชิต เจริญประชา (ภาพ 6.7) หล่อสำริด จากต้นแบบเป็นรูปสลักไม้สลักไม้ นับว่าท่านเป็นศิลปินผู้บุกเบิกของยุคศิลปะสมัยใหม่ของไทยผู้หนึ่ง ผลงานของท่านได้รับเกียรติแสดงในการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ การแสดงศิลปะร่วมสมัยของไทยในประเทศและมีติดตั้งแสดงถาวรในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์ แม้ว่าจะอยู่ในวัยชราท่านยังคงสร้างสรรค์ผลงานศิลปะอย่างไม่หยุดยั้ง มหาวิทยาลัยศิลปากรเห็นความสำคัญในผลงานของ ชิต เจริญประชา จึงได้จัดแสดงผลงาน จำนวน 31 ชิ้น เพื่อเป็นเกียรติและเป็นการเผยแพร่ผลงานแก่ประชาชน ที่หอศิลป์ของมหาวิทยาลัย นายชิต เจริญประชา ได้ดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์ผลงานเป็นประโยชน์และเป็นตัวอย่างที่ดีทั้งในฐานะบุคคลและศิลปิน สมควรที่จะได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (ประติมากรรม) ประจำปีพ.ศ. 2530

ภาพที่ 6.7 พระพุทธรูป ชิต เจริญประชา หล่อสำริด จากต้นแบบเป็นรูปสลักไม้
สมบัติของ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ

ศาสตราจารย์ นนทิวรรณ จันทนะพะลิน ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (ประติมากรรม) พุทธศักราช 2549 เป็นประติมากรที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคนหนึ่งของประเทศไทย มีชีวิตในช่วงเวลาระหว่าง วันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2489 – วันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2560 รวมระยะเวลา

71 ปี ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาด้านศิลปะจากวิทยาลัยช่างศิลป์ กรมศิลปากร และจบการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโท สาขาประติมากรรม คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นศิลปินที่สร้างสรรค์งานศิลปะมาอย่างต่อเนื่อง ได้รับรางวัลจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 19-22 และ 24 รางวัลการประกวดออกแบบพระพุทธรูปที่วัดทองศาลางาม ผลงานที่โดดเด่นเป็นรูปทรง 3 มิติ มีความสัมพันธ์ของเส้นและปริมาตรอันกลมกลืนงดงาม โดยนำเสนอผ่านความรู้สึก อารมณ์และความปรารถนา เพื่อให้สังคมได้ตระหนักถึงความเป็นจริงของธรรมชาติ และต่อมาในภายหลังได้สร้างสรรค์ผลงานที่มีเนื้อหาแฝงปรัชญาทางพุทธศาสนา ผลงานได้รับรางวัลจากการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติหลายครั้งรวมทั้งได้รับเกียรติให้สร้างประติมากรรมกับสิ่งแวดล้อมทั้งในและต่างประเทศ เช่น ออกแบบเหรียญและทำต้นแบบเหรียญพระมหากษัตริย์สมเด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 เป็นผู้เผยแพร่ความรู้ และสร้างคุณประโยชน์ทางด้านศิลปะแก่สังคมและ วงการศึกษาศิลปะของไทย มาโดยตลอด ใน พ.ศ. 2558 คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จัดสร้างพระพุทธรูป “พระพุทธเทพทันตราช” (ภาพที่ 6.8) เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยมีศาสตรเมธี นนทิวรรณ จันทนะผะลิน เป็นผู้ออกแบบและปั้นต้นแบบ เอกลักษณ์ผลงานคือการตัดทอนรายละเอียดในส่วนพระวรกายให้เป็นรูปทรงเรียบง่ายสื่อถึงความสงบ แต่ยังคงไว้ซึ่งสัญลักษณ์ของมหาบุรุษ คืออุษณิษะและเปลวรัศมี

ภาพที่ 6.8 “พระพุทธเทพทันตราช” พ.ศ. 2558

โดย ศาสตรเมธีนนทิวรรณ จันทนะผะลิน

ภาพที่ 6.9 พระพุทธรูปปางสมาธิ ชัดสมาธิเพชร บำรุงศักดิ์ กongsux

อาจารย์ บำรุงศักดิ์ กongsux เกิดเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2487 ที่จังหวัดสุรินทร์ เป็นปฏิมากรอิสระทางพุทธศิลป์ผู้ปั้นพระไต้ดังงามมากที่สุดคนหนึ่ง (ภาพที่ 6.8) ได้รับการยอมรับจากลูกศิษย์มากมาย เนื่องจากพระพุทธรูปที่อาจารย์สร้างสรรค์ขึ้นยังก่อให้เกิดความปิติสุข ความสงบ ผสมผสานความงามแบบเชียงแสนและสุโขทัย คุปตะ ได้อย่างกลมกลืน ด้านประวัติการศึกษา จบการศึกษาประโยควิชาสี่พหุชั้นสูงและประโยคครูพิเศษมัธยมการช่างจากโรงเรียน เพาะช่าง ปี พ.ศ. 2549 ได้รับพระราชทานปริญญาศิลปบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ศิลปะไทย) คณะศิลปกรรมศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ปี พ.ศ. 2555 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ประกาศเชิดชูเกียรติเป็น “ศิลปินดีเด่นภาคอีสาน” สาขาประติมากรรม มีผลงานด้านวิชาการตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2525 ในการเขียนภาพประกอบหนังสือสวดมนต์ พ.ศ. 2551 รับเชิญเป็นวิทยากรพิเศษ สอนวิชาพุทธศิลป์ การปั้นพระพุทธรูป แก่นิสิตสาขาวิชาศิลปกรรมไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ วิทยาลัยเพาะช่าง จากนั้นจึงเปิดบ้านให้เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยมี ครู อาจารย์ ศิลปินอิสระ บุคคลทั่วไปตลอดจน พระภิกษุเข้ามาศึกษาดูงานเรียนปั้นพระพุทธรูปโดยไม่คิดค่าตอบแทน มีผลงานที่สร้างคุณประโยชน์แก่สังคม ได้แก่ พ.ศ. 2539 ออกแบบและปั้น พระพุทธสัพพัญญูอุดมมงคลฯ พระประธานประจำพระอุโบสถ วัดอุตรดิตถ์ธรรมาราม จ.อุตรดิตถ์ พ. ศ. 2540 ออกแบบและปั้นพระพุทธรุกวาทิจิตรประดิษฐาน ณ สำนักงานใหญ่องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก มีพุทธลักษณะผสมผสานแบบพระพุทธรูปคุปตะและแบบศรีวิชัยอย่างกลมกลืน พ.ศ. 2547 ออกแบบและปั้นพระพุทธรูปปางประธานธรรม พระประธานมนพระอุโบสถ วัดพระมหาชนก มลรัฐจอร์เจีย ประเทศสหรัฐอเมริกา และพระประธานในพระอุโบสถ วัดอ้อมมยทาราม รัฐวอชิงตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา ออกแบบ-ปั้น พระ

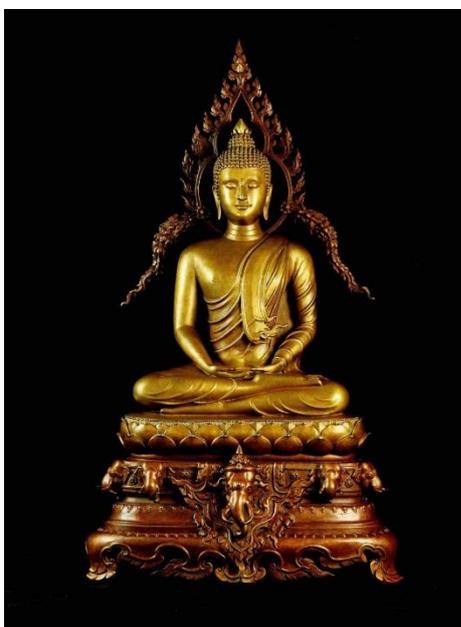
ประธานประจำมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์ จ.นครนายก พ.ศ. 2550 ออกแบบ-ปั้น พระประธานในพระอุโบสถ วัดญาณสังวร จ. สงขลา ผลงานที่สร้างชื่อเสียง ได้แก่ ออกแบบ-ปั้น พระพุทธรูปปางสี่ไสยาสน์ เพื่อเป็นต้นแบบในการขยายเป็นพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ความยาว 99 เมตร เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพล-อดุลยเดชฯ พ.ศ. 2557-2558 รับเชิญเป็นวิทยากร สอนวิชาพุทธศิลป์ การปั้นพระพุทธรูปแก่ผู้ต้องขัง ณ เรือนจำกลาง บางขวาง

ภาพที่ 6.10 พระพุทธรูปต้นแบบเรซิน พระประธาน ปางสมาธิ หอธรรม วัดร่องขุ่น จังหวัดเชียงราย โดย นริศ รัตนวิมล

อาจารย์นริศ รัตนวิมล ปฎิมากรแกะสลักพระพุทธรูปหินอ่อนที่จังหวัดเชียงราย เกิดเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2489 เป็นชาวเชียงรายโดยกำเนิด อาศัยอยู่ที่บ้านเลขที่ 119 หมู่ 4 ต.เวียงพางคำ อ.แม่สาย จ.เชียงราย เข้ารับการศึกษาระดับประถมศึกษา โรงเรียนศรีบุญญานนท์ ระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนแม่จันวิทยาคม ในวัยเด็กชอบแกะสลักพระ เมื่อครั้งมีพระชุดงค์เดินทางผ่านหน้าบ้านได้แกะสลักพระด้วยหินทรายถวายพระ เมื่อเข้าเรียนในชั้น ม.ศ. 3 ได้พบกับ อ.กนก วิศวกุล ซึ่งเป็นผู้ผลักดันพลังภายในสร้างแรงบันดาลใจให้เขาได้ศึกษาต่อด้านหัตถกรรม วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา วิทยาเขตเพาะช่าง ซึ่งฝึกฝีมือทางการแกะสลัก การปั้น และการวาดภาพ พ.ศ 2550 ได้รับปริญญาศิลปบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (สาขาประติมากรรมไทย) จากมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม วิทยาเขตเพาะช่างจันทรเกษม เมื่อเรียนจบปัจจุบันเขาได้สร้างงาน ผลงานชิ้นเอกที่

อาจารย์นริศ รัตนวิมล ฝากไว้กับแผ่นดินไทยคือ พระพุทธรูปปางปรินิพพาน ขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ความยาว 20 เมตร ที่วัดป่าภูก้อน อ.นาโยง จ.อุดรธานี แกะสลักด้วยหินคาร์รารัสสีขาว จากประเทศ อิตาลี จำนวน 42 ก้อน อาจารย์นริศ รัตนวิมล กล่าวไว้ว่า “พระพุทธรูปเป็นงานจิตใต้สำนึก ไม่ใช่งานรูปเหมือนที่จะให้เหมือนและมีชีวิต แต่การแกะสลักพระพุทธรูปนั้นลึกลงไปในจิตวิญญาณมนุษย์ ไม่ใช่แค่ความงามแต่เป็นความงามที่ดูแล้วสงบ น่าเคารพ น่าเทิดทูนกราบไหว้ เป็นตัวแทนพระพุทธเจ้า ทำให้ผู้ดูเห็นว่ามีสมาธิ นิ่ง และลึกลงไปถึงคำสอนของพระพุทธองค์”(ภาพที่ 6.10) แสดงแนวคิดทาง อุดมคติการสร้างได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 6.11 พระพุทธรูปปางสมาธิ โดย ประสิทธิ์ เอ็มทิม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประสิทธิ์ เอ็มทิม อาจารย์ประจำสาขาวิชาประติมากรรมไทย ภาควิชาศิลปไทย วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ เกิดวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2525 จังหวัด กรุงเทพมหานคร จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะศิลปกรรม (ประติมากรรมไทย) สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเพาะช่าง ระดับปริญญาโทคณะศึกษาศาสตร์ (เทคโนโลยีการศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร พ.ศ. 2560 สร้างสรรค์งานประติมากรรมประกอบพระเมรุมาศ รูปช้าง 10 ตระกูล บริเวณพระเมรุมาศรัชกาลที่ 9 ณ ท้องสนามหลวง สร้างสรรค์งานประติมากรรมลอยตัว รูปพระคเณศ ขนาด 3.50 เมตร ประดับบริเวณนาฏศิลป์และ ดุริยางค์ศิลป์ มหาวิทยาลัยบูรพา อ.บางแสน จ.ชลบุรี พ.ศ. 2555 สร้างสรรค์งานประติมากรรมนูนสูงซุ้มเฉลิมพระเกียรติประดับบริเวณ ถนน ราชดำเนินกลาง สร้างสรรค์งานประติมากรรมลอยตัวรูปท้าวจตุโลกบาลจำนวน 2 ตน ขนาด 5 เมตร ประดับบริเวณหน้าวิหารพระ

พุทธไสยาสน์ วัดป่าภูก้อน อ.นาโยง จ.อุตรธานี ผลงานของอาจารย์นอกเหนือจากการแสดงความงามขององค์พระแล้วยังคำนึงถึงรายละเอียดในการตกแต่งประดับฐานพระอย่างวิจิตรตระการตา (ภาพที่ 6.10-6.12)

ภาพที่ 6.12 พระพุทธเมตตาบารมีเหนืออนันต์ โดย ประสิทธิ์ เอ็มทิม

ภาพที่ 6.13 พระพุทธรูปปางปฐมเทศนา(แสดงธรรม) ขัดสมาธิราบ โดย ประสิทธิ์ เอ็มทิม

ภาพที่ 6.15 พระพุทธอัยการมงคลไตรโลกนาถ ปางขมารวิชัย ชัดสมาธิราบ
โดย พิทักษ์ เฉลิมเล่า พ.ศ. 2559

ภาพที่ 6.14 พระพุทธรูปปางประทานพร สมานิ ชัดสมาธิเพชร โดย พิทักษ์ เฉลิมเล่า

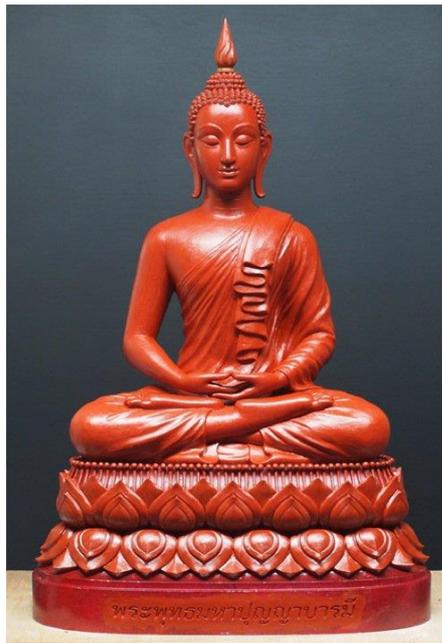
อาจารย์พิทักษ์ เฉลิมเล่า ประติมากรระดับชำนาญการ สำนักช่างสิบหมู่ กรมศิลปากร เกิดเมื่อ วันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2504 จบการศึกษาจากวิทยาลัยช่างศิลป์ กรมศิลปากร และคณะศิลปกรรมศาสตร์ สาขาประติมากรรม จากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ผลงานที่สร้างชื่อเสียง พ.ศ. 2551 “พระผางจำลอง” ประดิษฐานที่อุโบสถวัดพระผางสว่างบุรีมุนีนาถ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ พ.ศ. 2555 “พระพุทธรูปปางสมาธิสุวรรณภูมิ” ประดิษฐานอยู่หน้าทางเข้าสำนักงานท่าอากาศยานสุวรรณภูมิมาแล้ว พ.ศ. 2559 “พระพุทธรูปปางสมาธิโลกนาถ”(ภาพที่ 6.14) พระพุทธรูปปางมารวิชัยร่วมสมัย ประทับนั่งบนบัลลังก์ โดยมีรูปแบบศิลปะสุโขทัยมีการครองจีวรแบบเนื้อผสมผสานศิลปะแบบคันธาระ มีเม็ดพระศกตามรูปแบบประเพณีแบบไทย มีพระเกตุมาลาที่มีพระรัศมีรูปดอกบัว หมายถึงผู้มีปัญญาแห่งความหลุดพ้น มีพระพุทธรูปที่ผสมผสานลักษณะเด่นของหลายชาติ เช่น จีน อินเดีย (ภาพที่ 6.15)

ภาพที่ 6.16 พระพุทธรูปปางแสดงธรรม ประดิษฐานที่ประเทศศรีลังกา
โดย พิทักษ์ เฉลิมเล่า และ เทอดคงทน ต่อติด

นายเทอดคงทน ต่อติด ปฎิมากรอิสระ เกิดวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2514 ลูกศิษย์ อาจารย์พิทักษ์ เฉลิมเล่า เป็นปฎิมากรผู้ปั้นต้นแบบ “พระพุทธรูปปฏิมาสยามลังกา ธรรมจักรกมุทธาริน” พ.ศ. 2560 (ภาพ 6.16) เพื่อประดิษฐาน ณ ศูนย์วิปัสสนา กรุงโคลัมโบ ประเทศศรีลังกา ขนาดหน้าตักกว้าง 69 นิ้ว วัสดุเนื้อสำริด โดยมีองค์ต้นแบบหล่อด้วยทองเหลือง มีขนาดหน้าตัก 7 นิ้ว สูง 18 นิ้ว

ออกแบบโดย พัทธ์ชัย เฉลิมเล่า เป็นงานพุทธศิลป์ประยุกต์ โดยสร้างสรรค์เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งปางสมาธิ ในซุ้มเรือนแก้ว มีพระวรกายแบบศิลปะไทย มีการครองจีวรและริ้วอุตราสงค์แบบลังกา พระหัตถ์แสดงปางปฐมเทศนา (ธรรมจักรมุทรา) ที่ฐานของซุ้มเรือนแก้วมีรูปสัตว์ประจำท้องถิ่นของไทย และศรีลังกา คือ รูปช้างและไก่ป่า ได้รับแรงบันดาลใจจากพระพุทธรูปสมัยคุปตะ

ภาพที่ 6.17 “พระพุทธมหাপุณฺณบารมี” โดย ม.ล. จักรพล รัชนี้

หม่อมหลวง จักรพล รัชนี้ ปัจจุบันเป็นประติมากรอิสระ เกิดเมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2516 เข้ารับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ที่โรงเรียนเบญจมราชานุสรณ์ จังหวัดนนทบุรี ศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) โรงเรียนไทยวิจิตรศิลป์ ศึกษา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นสูง (ปวส.) โรงเรียนเพาะช่าง ระดับปริญญาตรี สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี เริ่มสร้างผลงาน พ.ศ. 2545 ได้ปั้นพระพุทธรูปต้นแบบ “พระตะเลงพ่าย” ตามที่ อาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤต ออกแบบเพื่อใช้ในการเข้าฉากการแสดงหุ่นตลกประภาศอิสราภาพ พ.ศ. 2554 ปั้นต้นแบบ “พระพุทธมหาวชิราวุธานุสรณ์” หน้าตัก 9 นิ้ว ออกแบบโดย อาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤต เนื่องในโอกาส 100 ปี โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย และ ออกแบบ-ปั้น “พระพุทธมหাপุณฺณบารมี” หลวงปู่จาม มหาปุณฺณโณ วัดป่าวิเวกวัฒนาราม จ.มุกดาหาร (ภาพ 6.17) โดยถ่ายทอดพุทธลักษณะตามคัมภีร์มหาปุริสลักษณะ ครองจีวรแบบเหมือนจริงบนฐานบัวคว่ำบัวหงาย และ พ.ศ. 2555 สร้าง “พระพุทธมหาศาสนาแสงธรรมขันติโก” ปั้นพระต้นแบบขนาดหน้าตัก 9 นิ้ว ขยายแบบหล่อเป็นพระประธานวัดป่าแสงธรรม จ.สกลนคร ขนาดหน้าตัก 60 นิ้ว และในปีเดียวกัน ได้รับรางวัลจากการประกวดประติมากรรม โครงการ

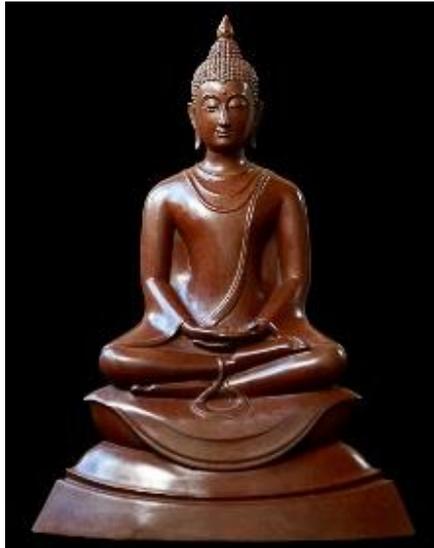
เพชรยอดมงกุฎครั้งที่ 2 ประเภทสร้างสรรค์ใหม่ (ร่วมสมัย) พ.ศ. 2557 “พระพุทธรูปปฏิมากรรม ศาสดาธรรมจักร” ขนาดหน้าตัก 9 นิ้ว วัสดุ สำริดทำสี พ.ศ.2558 “สมเด็จพระพุทธเมตตาตามหาบพิตร” เนื่องในโอกาสสถาปนาครบ 80 ปี คณะสัตวแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2559 “สมเด็จพระองค์ปฐมบรมมหาศาสดาแสงประทีปชัชวาล” วัสดุ หล่อบรอนซ์ (Bronze) หรือสำริด จากประเทศออสเตรเลีย มีขนาดหน้าตัก 9 นิ้ว พ.ศ.2560 ผลงานที่สร้างชื่อเสียงและมีเอกลักษณ์ เฉพาะตัวที่งดงามอีกรูปหนึ่งคือ “พระมหากัจฉายนะ” และ “พระพุทธรูปม้วนสามัคคีอนุสรณ์” (ภาพ 6.18) เนื่องในวาระครบรอบ 84 ปี สถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน เป็นพระพุทธรูปปางลีลาสมัย รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 (องค์พระสูง 18 นิ้ว รวมฐาน 24.75 นิ้ว) พ.ศ. 2562 “พระพุทธรูปพิพิธ พรชัย” พระพุทธรูปประจำคณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สร้างในวาระครบ 100 ปี การศึกษาเภสัชศาสตร์

ภาพที่ 6.18 "พระพุทธรูปม้วนสามัคคีอนุสรณ์" โดย ม. ล. จักรพล รัชนี้

นายสุธา แก้ววังปา ปฏิมากรอิสระ ลูกศิษย์อาจารย์ บำรุงศักดิ์ กองสุข เกิดวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2528 ที่อยู่ บ้านเลขที่ 59/8 หมู่ 6 ต.บางม่วง อ. บางใหญ่ จ. นนทบุรี เข้ารับการศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษา โรงเรียนวัดพระศิริไอยสววรรค์ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนมัธยม วัดดุสิตาราม ระดับวิชาชีพ (ปวช.) วิทยาลัยอาชีวศึกษา เสาวภา ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง

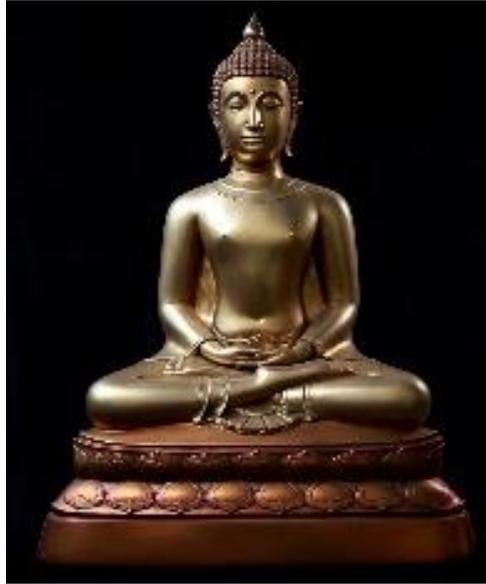
(ปวส.) โรงเรียนเพาะช่าง พ.ศ. 2560 “ พระมัชฌิมาทิพยมรรคโลกุตตรา” ปางสมาธิ (ภาพ 6.19) ออกแบบโดย อรรถนิติ ลาภากรณ์ ปฎิมากร สุธาแก้ววังปา ขนาดหน้าตัก 7 นิ้ว มีพุทธลักษณะ ผสมผสาน และสร้าง“พระพุทธรูปปางมารวิชัย” แบบสุโขทัย ขนาดหน้าตัก 9 นิ้ว วัสดุบรอนซ์ทำสีเขียวพาดินา (ภาพ 6.20)

ภาพที่ 6.19 พระพุทธรูปปางสมาธิออกแบบโดย อรรถนิติ ลาภากรณ์ ปฎิมากร สุธา แก้ววังปา

ภาพที่ 6.20 “พระพุทธรูปปางมารวิชัย” แบบสุโขทัย โดย สุธา แก้ววังปา

ภาพที่ 6.21 พระพุทธรูปปางสมาธิ โดย อภิชัย ศรีดั่ง พ.ศ. 2561

อาจารย์อภิชัย ศรีดั่ง ปฐมากรอิสระ เกิดวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2503 จ.นนทบุรี เข้ารับการศึกษาระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดชอยพล อ.บางกรวย จ. นนทบุรี ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น โรงเรียนวัดน้อยใน จ. กรุงเทพมหานคร ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนสุวรรณาราม วิทยาคม จ.กรุงเทพมหานคร จากนั้นศึกษาต่อประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) โรงเรียนอาชีพศิลป์ ศึกษาศรีย่าน ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัย ระดับปริญญาตรี คณะจิตรกรรม (เอกประติมากรรม) มหาวิทยาลัยศิลปากร ศึกษาการปั้นพระพุทธรูปจากอาจารย์ บำรุงศักดิ์ กองสุข เข้าประกวด โครงการประกวดศิลปกรรม เพรชยอดมงกุฏ ครั้งที่ 6 ได้รับรางวัลที่ 1 พระพุทธรูปปางเปิดโลก จากนั้นจึงปั้นพระพุทธรูปขึ้นหลายองค์ อาทิ “พระพุทธรูปปางสมาธิ” (ภาพ 6.21) แสดงอุดมคติความงามให้เกิดความสงบ โดยได้รับแรงบันดาลใจจากความงามของ พระพุทธรูปเชียงแสนและสุโขทัยพระพุทธรูปปางนาคปรก (ภาพ 6.22) ได้รับแรงบันดาลใจจาก พระพุทธรูปแบบสุโขทัย หากแต่ปางนาคปรกในอดีตจะพบในสมัยศรีวิชัย ลพบุรี

ภาพที่ 6.22 พระพุทธรูปปางนาคปรก โดย อภิชัย ศรีด้วง พ.ศ. 2561

นายชัชวาล รอดคลองตัน ปัจจุบันเป็นศิลปินอิสระ เกิดวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2517 ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2535-2537 จบการศึกษาด้านจิตรกรรม ที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี วิทยาเขตเพาะช่าง พ.ศ. 2536- 2550 ได้รับรางวัลเกียรติคุณจากการประกวดศิลปกรรมหลายแห่ง พ.ศ. 2552-2558 เริ่มปั้นพระพุทธรูปจากภาพวาดและสอดแทรกความหมายทางคติธรรมเพื่อเป็นพุทธานุสติให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้า จากพุทธประวัติเมื่อครั้งแสดงธรรม เมื่อครั้งผจญมารในช่วงเวลาตรัสรู้ อีกทั้งสร้างพระพุทธรูปเพื่อเป็นการระลึกถึงพระคุณของแม่ ความกตัญญูที่มีต่อบุพการี นำทางชีวิตสู่ความเจริญ พ.ศ. 2554 สร้างพระพุทธรูปยืนปางห้ามญาติ ขึ้นทูลเกล้าฯถวายในหลวงรัชกาลที่ 9 เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 84 พรรษา ครบ 7 รอบ ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2554 ใน พ.ศ. 2558 สร้างพระพุทธรูป “พระพุทธชัยญาณวิมุตติสุข” หล่อสำริดและไฟเบอร์กลาส ขนาดหน้าตัก 21 นิ้วถวายแก่วัด 5 แห่ง และในช่วงเวลาดังกล่าวได้สร้างพระพุทธรูปปางสมาธิชื่อว่า “พระศรีอริยมตไตรย” (ภาพที่ 6.23) ปางสมาธิ โดยมียอดปลายพระเกตุเป็นโลกุตรรูปกอบัวพร้อมที่จะบาน ดุจพระปัญญาที่บำเพ็ญบารมีเพื่อรอคอยการตรัสรู้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าองค์ที่ 5 ประทับอยู่บนฐานบัว 4 ชั้น แบบตัดทอนให้คงไว้ซึ่งความเรียบง่าย บ่งบอกนัยยะเรื่องอิทธิบาท 4 พระพุทธรูปอีกองค์หนึ่ง คือ “พระพุทธศรีวิทยาธร” ปางประธานพร (ภาพที่ 6.24) สร้างขึ้นเพื่อเป็นพุทธานุสติ ให้ระลึกถึงพระพุทธรูปองค์ที่ทรงเป็นผู้ประธานความรู้ ความสว่าง ความกระจ่างใน

พระธรรม พระพุทธรูปทั้งสองรูปนี้ที่มีลักษณะร่วม 2 ประการ คือ มีปลายยอดเกตุรูปดอกบัวบาน และฐานบัว 4 ชั้น คงความงามอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

ภาพที่ 6.23 พระศรีอริยเมตไตรย โดย ชัชวาล รอดคลองตัน

ภาพที่ 6.24 พระพุทธศรีวิทยาธร โดย ชัชวาล รอดคลองตัน

นายณัฐพล ชัยชนะ ศิลปินอิสระ เกิดวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2518 เข้ารับการศึกษาระดับประถมศึกษา โรงเรียนวัดพิจารณ์โสภณ อ.ป่าโมก จ.อ่างทอง ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนป่าโมกซ์วิทยาภูมิ อ.ป่าโมก จ.อ่างทอง ระดับชั้นมัธยมปลาย โรงเรียนอ่างทองปัทมโรจน์ อ.เมือง จ.อ่างทอง ระดับปริญญาตรี คณะศิลปกรรมศาสตร์ภาควิชาทัศนศิลป์ สาขาภาพถ่าย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2554-2558 เรียนการปั้นพระพุทธรูปจาก อาจารย์บำรุงศักดิ์ กองสุข พ.ศ. 2559 “พระพุทธรูปปางเสด็จโปรดพุทธมารดา” (ภาพ 6.25) มีขนาดสูงรวมฐาน 57 เซนติเมตร ฐานกว้าง 19 เซนติเมตร เนื้อวัสดุบรอนซ์นอก พ.ศ. 2560 เป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นตามแบบศิลปะสุโขทัย “พระพุทธรูปโพธิ์ศนา” (ภาพ 6.26) มีขนาดสูงรวมฐาน 57 เซนติเมตร ฐานกว้าง 21 เซนติเมตร ลึก 19 เซนติเมตร วัสดุบรอนซ์ทำสีทอง ได้รับแรงบันดาลใจจากพระพุทธรูปในสมัยสุโขทัยพระพุทธรูปองค์นี้เป็นผลงานที่สร้างชื่อเสียงเป็นอย่างมาก และใน พ.ศ. 2561 “สมเด็จพระปัทมาสน์สีหราชไสยา” (ภาพ 6.27) มีขนาดสูงรวมฐาน 17 เซนติเมตร ฐานกว้าง 16 เซนติเมตร ยาว 64 เซนติเมตร วัสดุบรอนซ์

ภาพที่ 6.25 “พระพุทธรูปปางเสด็จโปรดพุทธมารดา” โดย ณัฐพล ชัยชนะ

ภาพที่ 6.26 “พระพุทธรูปโพธิ์ทศนา” โดย ณีฐพล ชัยชนะ

ภาพที่ 6.27 “สมเด็จพระปัทมาสน์สิทธราชไสยา” โดย ณีฐพล ชัยชนะ

จากที่แสดงตัวอย่างผลงานศิลปินที่สร้างสรรค์พระพุทธรูปขึ้นมาขึ้นหลังจากที่รัชกาลที่ 7 สละราชสมบัติ และเป็นช่วงที่ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี นำความรู้ทางวิชาการจากตะวันตกมาเผยแพร่ในประเทศไทย จนถึงรัชกาลปัจจุบัน ยังคงมีแบบอย่าง กระบวนการสร้างสรรค์แนวความคิด กลวิธี มีเรื่องราว และเนื้อหาสาระที่แสดงเอกลักษณ์และภาพลักษณ์แบบไทยประเพณี ศิลปินยังคงความเชื่อในมหาปุริสลักษณะพัฒนาสร้างสรรค์ให้เข้ากับสมัยนิยม โดยมีปรัชญาความงามใน 2 ทางสอดคล้องกับหลักสุนทรียศาสตร์ในทางพุทธศาสนา ที่แบ่งเป็นสองแนวทาง ดังนี้ คือ

1. อุดมคตินิยม (Idealism) เพราะต้องถ่ายทอดความเป็นลักษณะของมหาบุรุษ (มหาปุริสลักษณะ 32 ประการ) ตามพระคัมภีร์ ที่กระทำกันมาตามแบบแผน เรียกว่าแบบประเพณี หรือมาจากโลกแห่งมโนคติของศิลปิน อาจมาจากฝึกปฏิบัติทำสมาธิ ความเป็นอุดมคติ แสดงออกในส่วนของพระพักตร์ พระเศียร พระกรรณ เบลวรรค์มี พระวรกายที่ปราศจากกล้ามเนื้อและการแสดงปางของพระพุทธรูป เมื่อไม่แสดงกล้ามเนื้อก็ไม่แสดงอารมณ์กิเลสในทางโลกแก่ผู้ดูผู้ชมของพุทธศาสนิกชน บ่งบอกความงามในมิติทางธรรม (โลกุตระความงาม) เป็นประสบการณ์ความงามทางจิตใจ ประสบการณ์ความงามทางธรรมนี้ เป็นลักษณะของประสบการณ์ที่เกิด หรือสัมผัสได้ กับความงามซึ่งเป็นนามธรรม น้อมนำสู่ความสงบซึ่งกิเลสทั้งปวง หรือการได้รับรู้กับความงามที่เกิดจากการปฏิบัติ เช่น ปฏิบัติคุณความดี ย่อมทำให้ผู้ปฏิบัติที่ดี ผู้รับทราบที่ดี เกิดอารมณ์ทางสุนทรีย คือความรู้สึกซาบซึ้ง ยินดี เป็นอารมณ์ซึ่งนำไปสู่ความสุขสงบ

2. สัจนิยม (Realism) เชื่อว่าศิลปะ คือ การลอกเลียนลักษณะธรรมชาติที่เหมือนจริง (Realistic) เป็นการถ่ายทอดที่ถือตามการรับรู้ตามความจริง ศิลปินต้องใช้ความสามารถในการลอกเลียนแบบใช้ประสาทสัมผัสและปัญญาในการเข้าถึงความจริงในสิ่งที่ลอกเลียนแบบ ด้วยลักษณะของรีวิจิวที่มีการจัดระเบียบเหมือนจริงอย่างเป็นธรรมชาติ ขดพญานาคที่ดูมีความเคลื่อนไหวที่มีการจัดระเบียบเหมือนจริงอย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งความงามในมิติทางโลก (โลกียะความงาม) เป็นประสบการณ์ความงามทางวัตถุ รับรู้ได้ด้วยจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป รส เสียง กลิ่น เสียง สัมผัส ทำให้เกิดความชื่นชมยินดี เมื่อได้เห็นสิ่งสวยงาม ได้ยินเสียงที่มีความไพเราะ ได้กลิ่นหอม ได้ชิมรสอาหารอร่อย ได้สัมผัสพื้นผิวนุ่มนวล ซึ่งเป็นความงามที่มนุษย์ทุกคนพึงปรารถนา

มูลเหตุว่าเพราะเหตุใด การปั้นพระพุทธรูปยังต้องคงไว้ซึ่งลักษณะอันเป็นอุดมคติความงาม เพื่อให้เข้าถึงความงามอันเป็นโลกุตระนั่นเอง ความงามของพระพุทธรูป จึงถือเป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Art) ที่อาศัยวัตถุเป็นสื่อกลางในการให้ความหมายของการน้อมนำหลักคำสอนมุ่งเข้าสู่นิพพานอันเป็นความสุขที่แท้จริง ความงามในมิติทางธรรม เป็นประสบการณ์ความงามทางจิตใจ เป็นลักษณะเป็นโลกุตระความงาม ที่อยู่เหนือวิสัยทางโลก มุ่งสู่พระนิพพานคือการละซึ่งกิเลส เกิดจากการลงมือปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธรูป เพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต ศิลปินจึงสร้างลักษณะ

ที่ได้รับการตัดทอนเฉพาะบางส่วน โดยการตัดออกและเพิ่มเข้า ตามแต่ที่ศิลปินเห็นว่างาม เหมาะสม โดยมีความเชื่อในมหาบุริสลักษณะ 32 ประการ ตามพระคัมภีร์

โดยในปัจจุบันนี้ มีเทคนิคและวัสดุสมัยใหม่ ศิลปินจึงมีการทดลอง โดยกลุ่มเหตุผลนิยม (Rationalist) ใช้เกณฑ์ตัดสินที่โน้มน้าวเชิงวิชาการ ระเบียบกฎเกณฑ์ ที่ไปที่มา มีหลักทฤษฎี มีการประสานกลมกลืน โดยศึกษาเรื่องการรับรู้อารมณ์ความรู้สึก ศิลปินอยากทดลองใช้เทคนิควัสดุใหม่ๆ เช่นการขัดพื้นผิวพระวรกายให้พระฉวีเรียบเนียนเป็นสีทอง แต่เมื่อสีทองเกิดเงาสะท้อนแวววาวส่งผลต่อการรับรู้ทางจิตใจที่ทำให้รู้สึกไม่สงบ จึงเข้าใจเทคนิคเชิงชาติโบราณที่ทาสีทองด้าน จึงเกิดกลุ่มสร้างสรรค์ (Creativist) การใช้สีสรรที่หลากหลาย ตกแต่งส่วนฐานหรือองค์พระ เพื่อให้เกิดความงามในรูปแบบใหม่ จึงเกิดกลุ่มสร้างสรรค์ ใช้เกณฑ์ตัดสินจากความสามารถทางการสร้างสรรค์ ทั้งด้านมโนทัศน์ และด้านเทคนิควิธีการ ซึ่งอาจจะเกิดผลกระทบ (Impact) ทางด้านอื่นอีกด้วย เช่นความรู้สึกของผู้ชม หากได้รับการยอมรับก็จะทำให้เกิดความนิยม เพราะเป็นเรื่องของประเพณีของแต่ละชนชาติ ซึ่งการสร้างสรรค์ศิลปะ ศิลปินจะต้องมีความรู้ และความเข้าใจวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างลึกซึ้งด้วย ซึ่งปัจจุบันเราก็เกิดการยอมรับในแนวความคิดของศิลปินและ ลักษณะของความงามในรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น จะเห็นว่าศิลปินพยายามถอดรหัสความงามของพระพุทธรูปสุโขทัย ปางลีลา ปางมารวิชัย มาสร้างสรรค์ในอริยาบถที่แตกต่าง แต่คงปรัชญาความงามแบบสุโขทัย รวมทั้งการตัดทอนให้เห็นถึงความว่าง ความสงบ การพัฒนารูปแบบปฏิมากรรมร่วมล้วนแต่ได้รับอิทธิพลจากอดีต พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยหลังประกอบด้วยพระพุทธรูปที่ลอกเลียนแบบจากพระพุทธรูปที่เห็นว่างงามในอดีตเพื่อเป็นต้นแบบ รวมทั้งพยายามผสมผสานเอกลักษณ์แต่ละสมัยเพื่อให้เกิดเป็นความงามในรูปแบบใหม่ ภายใต้แนวคิดของมหาบุริสลักษณะ รูปแบบสัญนิยมตะวันตกไม่ได้เป็นเรื่องใหม่เสียทีเดียวเพราะปรากฏในพระพุทธรูปสมัยคันธาระ โดยได้รับความนิยมอย่างมากคือการครองจีวรแบบเหมือนจริง

การพัฒนารูปแบบของปฏิมากรรมร่วมสมัย

พระสัมพุทธพรณี

พ.ศ. 2373 (รัชกาลที่ 3-4)

พระนรินทราย วัดบวรนิเวศวิหาร

พ.ศ. 2411 (รัชกาลที่ 4-5)

พระพุทธรูปองค์ศรีส

พ.ศ. 2415 (รัชกาลที่ 5)

พระพุทธรูปของแกรนด์ดยุก เฮส

พ.ศ. 2450 (รัชกาลที่ 5)

พระคันธารราษฎร์ปางขอฝน

พ.ศ. 2453 (รัชกาลที่ 5-6)

พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2453 (รัชกาลที่ 5-6)

ภาพที่ 6.28 ภาพลายเส้นแสดงรูปแบบและพัฒนาของพระพุทธรูป

ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 – รัชกาลที่ 9

พระพุทธรูปนรัตนมหาปฏิมากร
(พระแก้วมรกตน้อย) พ.ศ. 2457 (รัชกาลที่ 6)

พระประธานในพระวิหาร (รัชกาลที่ 6)
พ.ศ. 2453-2468 (ศาลาสมเด็จพระอัยยิกา)

พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2469 (รัชกาลที่ 7)

พระศรีสัมพุทธมุนี
พ.ศ. 2483 (รัชกาลที่ 8)

พระสันติภาพ พ.ศ. 2489
(รัชกาลที่ 8-9)

พระพุทธรูปนวราชบพิตร
พ.ศ. 2499 (รัชกาลที่ 9)

ภาพที่ 6.29 ภาพลายเส้นแสดงรูปแบบและพัฒนาของพระพุทธรูป
ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 – รัชกาลที่ 9(ต่อ)

พระศรีศากยะทศพลญาณ
พ.ศ. 2525 (รัชกาลที่ 9)

พระศรีอริยเมตไตรย พ.ศ. 2527(รัชกาลที่ 9)

ภาพที่ 6. 30 ภาพลายเส้นแสดงรูปแบบและพัฒนาของพระพุทธรูป
ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 – รัชกาลที่ 9(ต่อ)

การพัฒนาารูปแบบของปฏิมากรรมร่วมสมัยในสมัยรัชกาลที่ 4 มีต้นกำเนิดจากที่เจ้าฟ้า มงกุฎ (รัชกาลที่ 4) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขุนอินทรพิณิจเจ้ากรมช่างหล่อสร้างพระพุทธรูป พระนามว่า “พระสัมพุทธพรรณี” ในปี พ.ศ. 2373 เมื่อครั้งยังทรงผนวชในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) พระองค์ได้ทรงสอบสวนแบบอย่างพุทธลักษณะ ว่าพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นใหม่นี้สมควรมีเกตุมาลา (อุษณิษะ) มีลักษณะคล้ายกับพระพุทธรูปลังกา ในสมัยหลังไปลอนารูวะ และแคนดี หากแต่ครองอุตราสงค์จีบเป็นริ้วผ้าตามธรรมชาติ เช่นเดียวกับการครองผ้าของพระภิกษุในธรรมยุติกนิกาย เกิดเป็นพระราชนิยมใน(รัชกาลที่ 4) หากแต่ “พระสัมพุทธพรรณี” ยังคงมีพระกรรณยาวตามแบบโบราณ การสร้างพระพุทธรูปที่เป็นเอกลักษณ์ รัชกาลที่ 4 คือ “พระนิรันตราย” ปรางค์พุทธลักษณะพระเศียรไม่มีอุษณิษะ พระกรรณสั้น ริ้วจีวรจัดระเบียบตามแบบธรรมยุติกนิกาย เป็นต้นแบบของการสร้างพระพุทธรูปในสมัยรัชกาลที่ 5 กล่าวคือยังคงสืบทอดการสร้างพระพุทธรูปตามพระราชนิยมในรัชกาลที่ 4 มีปฏิมากรสำคัญที่ถวายงานแก่รัชกาลที่ 4-5 คือ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าประดิษฐวรการ (หม่อมเจ้าดิศ ดวงจักร) ผลงานสำคัญ คือ พระพุทธรูปมณฑลธรรมโมภาส ประดิษฐาน ณ พระอุโบสถวัดนิเวศธรรมประวัติ อ.บางปะอิน จ.พระนครศรีอยุธยา ส่วนพระพุทธรูปที่มีความปั้นเอกลักษณ์หรือพระราชนิยมในรัชกาลที่ 5 ทรงเปิดกว้างในการสร้างรูปเหมือนพระพุทธรูปเจ้า โดยแสดงกล้ามเนื้อเหมือนมนุษย์สามัญ จึงกลับมานิยมสร้างตามแบบประเพณีโบราณคันธาระ แสดงออกโดยมีริ้ว

จิ๋วแบบเหมือนจริง และในสมัยรัชกาลที่ 6 ยังคงสร้างพระพุทธรูปตามแบบโบราณ อาทิ “พระร่วงโรจนฤทธิ์ ศรีอินทราทิตย์ธรรมโมภาส มหาชราวุธปูชนียบพิตร” วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อ.เมือง จ.นครปฐม สร้างตามแบบสุโขทัย และสร้าง “พระพุทธรูปแบบคันธาระ” ที่แสดงความเหมือนจริง ส่วนพระพักตร์ พระวรกายรวมถึงริ้วจีวร ดังเช่น “พระประธานในพระวิหาร” (ศาลาสมเด็จพระอัยยิกา) วัดราชาธิวาสราชวรวิหาร เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ปฏิมากรสำคัญสมัยรัชกาลที่ 6 คือ พระเทพวงษา (สิน ปฏิมาประกร) พระองค์โปรดเกล้าฯให้หล่อ “พระพุทธรูปนโรคนทราย” จนปรากฏเป็นงานช่างแบบไทยประเพณีประยุกต์ขึ้นครั้งแรกหลังรับความรู้จากตะวันตกมาผสมผสาน สมัยรัชกาลที่ 7 ปฏิมากรสำคัญ คือ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ มีรูปแบบผสมผสานระหว่างพระพุทธรูปแบบไทยประเพณีและพระพุทธรูปคันธาระของอินเดีย คือมีพระเมาลีตามแบบคันธาระของอินเดียแต่มีเปลวรัศมีตามแบบสุโขทัย ปรากฏในพุทธลักษณะของ “พระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว” สมัยรัชกาลที่ 8 มีการจำลองพระพุทธรูปแบบสุโขทัย ตัวอย่างเช่น “พระศรีสัมพุทธมณี” พระประธานในอุโบสถวัดพระศรีมหาธาตุ และสร้างพระพุทธรูปตามพระราชนิยมในรัชกาลที่ 4 คือ “พระสันติภาพ” ประดิษฐานในศาลาการเปรียญ บนแท่นบูชาเบื้องหน้าพระประธาน วัดราชาธิวาสวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร สมัยรัชกาลที่ 9 มีการสร้างพระพุทธรูปผสมผสานความงามตามอุดมคติแบบโบราณหลากหลายรูปแบบ โดยพยายามผสมผสานความเป็นอุดมคติ ตัวอย่างลักษณะที่ปรากฏดังเช่น “พระศรีอริยมตไตรย” โดยอาจารย์เฟื้อ หริพิทักษ์ เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ ชัดสมาธิเพชร สีทองเหลืองอร่ามทั้งองค์ พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระหนุเป็นปม พระเศวตเกล้ามวลงมีเกตุมาลา (อุษณิษะ) ยอดแหลม ประดิษฐานภายใต้ซุ้มเรือนแก้วและพุทธบัลลังก์บัวคว่ำบัวหงายสามชั้นบนฐานสิงห์ ซุ้มเรือนแก้วรูปใบโพธิ์ มีหงส์ทองหิมพานต์คู่หันหน้าเข้าหากัน และราชสีห์คู่ด้านข้างหงส์ ด้านขวาราชสีห์ยกขาหน้าขวา ด้านซ้ายราชสีห์ยกขาหน้าข้างซ้าย แสดงเอกลักษณ์เฉพาะตัว ส่วนพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ 9 แสดงจาก “พระพุทธรูปนารายณ์” มีพุทธลักษณะประทับนั่งขัดสมาธิราบ แสดงปางมารวิชัยแบบสุโขทัย แตกต่างตรงประดิษฐานบนฐานบัวคว่ำบัวหงาย โปรดเกล้าฯให้นำมาเป็นต้นแบบหล่อ “พระประธานวัดตรีทศเทพ” ช่วงตอนปลายมีพระราชนิยมพุทธลักษณะแบบสุโขทัยแต่ครองจีวรจัดระเบียบแบบเหมือนจริง ปรากฏใน “พระพุทธรูปกาญจนธรรมสถิต” วัดพระราม 9 ส่วนพระเศียรแสดงออกแบบสุโขทัย มีอุษณิษะและเปลวรัศมี ริ้วจีวรแสดงความเหมือนจริงตามแบบคันธาระ อาจสรุปได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 9 เนื่องจากผู้คนทั่วไปรวมทั้งศิลปินยังคงเชื่อในตำรา “มหาปุริสลักษณะ” จึงแสดงความเหมือนจริงได้เพียงในริ้วจีวร ซึ่งไม่ขัดต่อหลักความเชื่อแบบประเพณีโบราณ นอกจากนี้ “พระศรีศากยะทศพลญาณประธานพุทธมณฑลสุทรรศน์” โดย ศิลป์ พีระศรี เป็นพระพุทธรูปยืนปางลีลาขนาดใหญ่พระวรกายแสดงกล้ามเนื้อเพียงเล็กน้อย พุทธลักษณะทรงยกพระบาทขวาจะก้าวเดิน โดยได้รับแรงบันดาลใจจากพระพุทธรูปแบบสุโขทัย ถึงแม้จะผสมผสานความเป็นตะวันตกแต่ยังคงแสดงความเป็นอุดมคติโดย

แสดงเปลวรัศมี ปฏิมากรสำคัญ ได้แก่ ศิลป์ พีระศรี พิมาน มูลประมุข ไผทบุรุษ เมืองสมบูรณ นนทิวรรณ จันทนะพะลิน วิชัย สิทธิรัตน์ บำรุงศักดิ์ กองสุข เขมรัตน์ กองสุข และนริศ รัตนนิมิต ฯลฯ

แนวทางการพัฒนาปฏิมากรรมร่วมสมัย

1.ด้านวัสดุ

ในอดีตมีการนำวัสดุที่มีราคาสูง และมีคุณค่ามาสร้างโดยมีวัสดุชนิดอื่นห่อหุ้มไว้ด้านนอก ดังเช่น “พระพุทธรูปมหาสุวรรณปฏิมากร” วัดไตรมิตรวิทยารามวรวิหาร ประดิษฐาน ณ พระมณฑป เป็นพระพุทธรูปทองคำแท้ หน้า 5.5 ตัน มูลค่าทองคำราว 28.5 ล้านบาท เชื่อกันว่าเป็นพระพุทธรูปสำคัญในสมัยสุโขทัย ดังปรากฏในจารึกว่ามีพระพุทธรูปทองคำ ที่มีปริมาณทองคำมากมายเกินกว่าที่สามัญชนจะสร้างเป็นสมบัติส่วนตัวแต่เดิมถูกพอกด้วยปูนลงรักปิดทองที่วัดพระยาไกร (วัดโชตนาราม) ภายหลังเป็นวัดร้าง ที่ประชุมสงฆ์จึงให้วัดไตรมิตรวิทยาราม อัญเชิญไปประดิษฐานตามที่สมควร ในขั้นแรกใช้เพียงสังกะสีปลุกเพิงกันบังแดดบังฝนไว้ริมถนนด้านทิศตะวันออกของพระอุโบสถ เป็นเวลานาน 20 ปี จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2497 จึงมีการสร้างวิหารใหม่ และขณะเคลื่อนย้าย สายเครื่องก้านขาด (เชือกของเครื่องยก) เนื่องจากพระพุทธรูปมีน้ำหนักมาก ทำให้พระพุทธรูปกระแทกพื้น กระเทาะออกให้เห็นเนื้อทองคำบริสุทธิ์

1.1 การคัดสรรวัสดุที่มีคุณค่าจากธรรมชาติมาสร้างพระพุทธรูปปฏิมา การสร้างพระพุทธรูปปฏิมาในอดีตของไทย พุทธศาสนิกชนได้พยายามค้นหาวัสดุที่มีคุณค่า อาทิ หินรัตนชาติที่มีความงาม มาสร้างพระพุทธรูปปฏิมาซึ่งจะทำให้ยิ่งเพิ่มคุณค่าของหินรัตนชาติต่างๆ ยิ่งขึ้นไปอีก ดังเช่น “พระพุทธรูปมณีรัตนปฏิมากร”(พระแก้วมรกต) ศิลปะเชียงแสน ขนาดกว้าง 19 นิ้ว สูง 28 นิ้ว ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่แกะจากหินหยกเนไฟรต์สีเขียวมรกต ถือได้ว่าเป็นพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างจากหินอัญมณีที่งดงามที่สุดองค์หนึ่ง พบในปี พ.ศ. 1977 ประดิษฐานที่วัดป่าเถะ (วัดพระแก้ว) จ.เชียงราย โดยในครั้งแรกพบพระพุทธรูปพอกปูนลงรักปิดทอง ภายหลังปูนบริเวณพระนาสิกกระเทาะออกเห็นเนื้อหินสีเขียว เมื่อกระเทาะปูนออกทั้งองค์ เห็นเป็นหยกสีมรกตงดงามทั้งองค์ จากนั้น พ.ศ. 2322 กองทัพสมเด็จพระเจ้าตากสินยกทัพไปตีเวียงจันทน์ พบพระแก้วมรกตที่ลุ่มอัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านนา จึงอัญเชิญมาประดิษฐานที่วิหารน้อย วัดอรุณราชวราราม นานเป็นเวลา 5 ปี ภายหลังจากที่รัชกาลที่ 1 ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จากนั้นจึงอัญเชิญพระแก้วมรกตจากวัดอรุณราชวรารามมาประดิษฐานที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามจวบจนปัจจุบัน

สมัยรัชกาลที่ 5 ราชสำนักสยามมีการติดต่อสัมพันธ์กับห้าง ฟาแบร์ เช่ โดยปีเตอร์ คาร์ล ฟาแบร์ เช่ เป็นช่างทองหลวงแห่งจักรวรรดิรัสเซีย ผู้นำด้านอัญมณีชั้นสูงในยุโรป ได้สร้างพระพุทธรูป

ปฐุมิมาจากหินหยกเนไฟรต์ (Nephrite) สีเขียว ปางมารวิชัย ขนาดหน้าตัก 9.2 นิ้ว ถวายให้แก่พระมณฑกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) พระนามว่า พระแก้วมรกตน้อย ปัจจุบันประดิษฐาน ณ หอพระสุราลัยพิมาน พระบรมมหาราชวัง ถัดมาสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถกรมหลวงพิษโลกประชนาถทรงประธานพระพุทธรูปปฐุมิแกะสลักจากหินหยกเนไฟรต์ สีเขียว ปางสมาธิ ประทับเหนือฐานบัวคว่ำบัวหงาย ประทานแด่สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิตลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ (สมเด็จพระมหิตลดาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนกในรัชกาลที่ 9) สร้างสรรค์จากห้องปฏิบัติการศิลปะ (อ็ลเตอรลิเย่ : Atelier) ของห้างฟาแบร์ เซ่ นำมาประดิษฐาน ณ พระที่นั่งวิมานเมฆ พระราชวังดุสิต

พ.ศ. 2457 พลเรือเอก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา พระโอรสในรัชกาลที่ 5 และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี ทรงสั่งให้สำนักช่างอัญมณี ฟาแบร์ เซ่ สร้างพระพุทธรูปปฐุมิ ปางสมาธิ ประทับนั่งบนฐานบัวคว่ำบัวหงาย นั่งขัดสมาธิเพชร (วัชรसनะ) จากหินหยกเนไฟรต์ในไซบีเรีย ประเทศรัสเซีย มีขนาดหน้าตักกว้าง 11 เซนติเมตร สูง 19.5 เซนติเมตร มีพุทธลักษณะละม้ายพระพุทธรูปปฐุมิตามพระราชนิยมสมัย ร.4 ปัจจุบันจัดแสดง ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

พ.ศ. 2528 พระอาจารย์หลวงพ่อ วิริยงค์ วัดธรรมมงคล จ.กรุงเทพมหานคร ได้มีแนวคิดว่าจะติดตามสืบเสาะหาหยกสีเขียวบริสุทธิ์ที่ใหญ่ที่สุดในโลก เพื่อนำไปสลักพระพุทธรูปปฐุมิ ต่อมาต้นปี พ.ศ. 2534 พบหยกสีเขียวขนาดใหญ่ น้ำหนักมากถึง 32 ตัน ที่เมือง แวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา บริเวณเหมืองทองคำ ในช่วงฤดูร้อน ซึ่งบริเวณดังกล่าวจะถูกปกคลุมด้วยหิมะมีความสูงกว่า 10 ฟุต จากนั้นได้ติดต่อขอซื้อจากเจ้าของเหมือง และได้ทำการเคลื่อนย้ายหยกก้อนใหญ่ซึ่งหนัก 32 ตัน มาสลักเป็นพระพุทธรูปหยก มีนามว่า พระพุทธมงคลธรรมศรีไทย ณ วัดธรรมมงคล เป็นพระพุทธรูปหยกขนาดใหญ่ที่สุด มีขนาดหน้าตักกว้าง 1.66 เมตร สูง 2.22 เมตร

พ.ศ. 2534 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมพุทธานุญาตประกอบพิธีมหาพุทธานภิเสก “พระพุทธรัตนกรนุวัตินวงศานุสรณ์มงคล” (พระหยกเชียงราย) ณ พระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีขนาดใกล้เคียงพระแก้วมรกต คือ มีขนาดหน้าตักกว้าง 47.9 ซม. สูง 65.9 ซม. สร้างขึ้นจากพระราชดำริขององค์สมเด็จพระเจ้าว่าวัดแห่งนี้เคยถูกค้นพบพระแก้วมรกตมาก่อน สร้างจากหยกก้อนใหญ่จากประเทศแคนาดา โดยอาจารย์ กนก วิสวะกุล อาจารย์วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงราย เป็นผู้ปั้นหุ่นต้นแบบ และส่งให้ มิสเตอร์ หยวน หวน หุย ช่างแกะสลักชาวจีน เป็นผู้สลัก เถลิงพระเกียรติในหามงคลวโรกาสสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงเจริญพระชนมายุ 90 พรรษา ในปี พ.ศ. 2533

นอกจากนี้ในอดีตยังมีการสร้างพระพุทธรูปจากงาช้างของไทย พบพระพุทธรูปสลักบนงาช้างที่พิพิธภัณฑ์ วัดศรีภูมิ อ.ด่านซ้าย จ.เลย โดยชาวบ้านได้เข้าแจ้ง เพื่อขอลงทะเบียนผู้ครอบครองจำนวน 3 งา มีขนาด 80 ซม.หนัก 2.5 กิโลกรัม ขนาดยาว 56 ซม.หนัก 05.6 กิโลกรัม และขนาดยาว

35 ซม.หนัก 5.50 กิโลกรัม (ไทยรัฐ , 2558) นอกจากนี้ วัดมโนรมย์ บ้านชะโนด อ.หว้าใหญ่ จ.มุกดาหาร มีงาช้างสลักรูปพระพุทธรูป จำนวน 888 องค์ ชาวบ้านเรียกว่า “พระงา” ได้มาจากช้าง ชื่อ “เคน” เป็นช้างที่ชาวบ้านนำมาถวายแก่วัด เมื่อประมาณ 300 ปีที่ผ่านมา สร้างโดยพระอุปัชฌาย์ บุนันทวโร ส่วนงาอีกข้างหนึ่ง ได้นำไปถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ขณะที่ทรงผนวชอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ตามความเชื่อนั้น งาช้างเป็นสัญลักษณ์ความบริสุทธิ์ เป็นมงคล เป็นของทนต์สิทธิ์ มีพุทธคุณในตัว แม้ไม่ได้นำไปปลุกเสก มีพลังอำนาจ ช่วยฝ่าฟันอุปสรรค ให้แคล้วคลาดจากภัยอันตราย เอาชนะเหล่าศัตรูหมู่มารได้ โดยเฉพาะงาช้างที่ได้มาจากช้างที่เสียชีวิตตามธรรมชาติ ถือว่ามีความเป็นสิริมงคล หรืองาที่หักออกมาเองในขณะที่ช้างยังมีชีวิตอยู่ เรียก “งากำจัด” ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยาก พบเห็นได้จากช้าง ตกมันไล่อาละวาด เองาแทงกับตันไม้ งาจึงหักคาตันไม้ ในทางตรงกันข้ามหากงาที่ได้มาจากการแลกชีวิตของช้างจะถือเป็นสิ่งอัปมงคล

1.2 เลือกรัตนวัตถุทดแทนมาสร้างพระพุทธรูปปฏิมา ในปัจจุบันมีการสร้างพระพุทธรูปจากรัตนวัตถุทดแทน เช่น การหล่อเรซิน พระพุทธรูปขนาดเล็กประจำวันเกิด รวมทั้งมีการเพิ่มสีพระพุทธรูปประจำวันเกิด (ภาพ 6.30) พบว่ามีการสร้างพระพุทธรูปในการทำบุญถวายน้ำมันตะเกียง ณ วัดบัวขวัญ พระอารามหลวง จ.นนทบุรี ตามความเชื่อว่าการทำบุญด้วยการเติมน้ำมันตะเกียง จะช่วยให้เกิดสติปัญญาความคิด ชีวิตมีความเจริญรุ่งโรจน์ นอกเหนือจากนี้ยังมีโรงหล่อพระพุทธรูป เรซินและไฟเบอร์ จำหน่ายให้บุคคลทั่วไปเข้าบูชา ทั้งขนาดเล็กและใหญ่ โดยจำลองแบบพระพุทธรูปโบราณที่มีผู้สร้างไว้แล้ว อาทิ พระแก้วมรกต พระพุทธชินราช พระปางนาคปรก นำมาใช้เป็นพระพุทธรูปในประเพณีสงกรานต์ แห่เทียนพรรษา และพิธีในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีข้อดี คือ ราคาไม่สูงมากนัก สามารถให้สีคล้ายหินอัญมณี เช่น ทับทิม มรกต น้ำหนักเบากว่า เคลื่อนย้ายได้ สามารถเคลือบสีพื้นผิวด้านนอกให้เป็นสีเงิน สีทอง หรือสีขาว ให้มีความงดงามในรูปแบบที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธา มีทางเลือกในการใช้รัตนวัตถุทดแทนสร้างพระพุทธรูปถวายแก่วัด หรือนำมาเป็นพระพุทธรูปประจำบ้าน

ภาพที่ 6. 31 พระพุทธรูปประจำวันเกิด หล่อเรซินเคลือบสี วัดบัวขวัญ จ. นนทบุรี

1.3 สรรหาวัสดุทดแทนที่มีคุณภาพจากธรรมชาติมาสร้างพระพุทธรูปปฏิมา เช่น ดินเผา ในสมัยทราวดี พบเศียรพระพุทธรูปดินเผา อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12- 14 ที่วัดพระงาม อ. เมือง จ. นครปฐม มีลักษณะงดงามมากที่สุดชิ้นหนึ่ง มีพระพักตร์รูปไข่ พระเนตรปิดสนิท พระโอษฐ์ยิ้มเล็กน้อย สีหน้าแสดงความมีเมตตา แสดงความสงบ แสดงความสามารถของช่างอย่างชัดเจน สมัยทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 16 -17 พบเศียรพระพุทธรูปดินเผา ที่วัดมหาวัน อ. เมือง จ. ลำพูน มีขนาดกว้าง 26 ซม สูง 35 ซม สร้างจากแม่พิมพ์มีขนาดลดหลั่นกันเพื่อใช้ประดับซุ้มขององค์เจดีย์ มีพระพักตร์รูปเหลี่ยม พระนลาฏกว้าง เม็ดพระศกขมวดเป็นก้นหอยแหลม ไพรพระศกเป็นขอบหนา พระขนงนูนต่อกัน พระเนตรเหลือบต่ำ พระนาสิกแบนใหญ่ พระโอษฐ์หนาเบะ มีพระมัสสุเป็นเส้นเหนือพระโอษฐ์ พระศอกเป็นปล้อง ลักษณะโดยรวมดูมีพลังอำนาจ

เมื่อประมาณ 2,000 ปีที่ผ่านมา ราวคริสต์ศตวรรษที่ 3 -5 ในประเทศอัฟกานิสถาน พบพระพุทธรูปทำจากดินเหนียว ฝังอยู่ใต้โพรงดิน เป็นดินที่นำมาจากแม่น้ำ เมส อัยนัค มีการลงสีพระพุทธรูปโดยมีมวณสีดำ พระปรารค์สีชมพู ดวงตาสีฟ้า มีพุทธลักษณะคล้ายพระพุทธรูปสมัยคันธาระ มีการครองจีวรเป็นริ้วธรรมชาติ ไปปางสมาธิ ประดิษฐานในซุ้มโค้ง พระพุทธรูปองค์นี้ถูกค้นพบ ปี พ.ศ. 2555 ขณะที่บริษัทของชาวจีนได้รับสัมปทานทำเหมืองทองแดง บริเวณเมืองเมสอัยนัค ห่างจากกรุงคาบูลไปทางตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 40 กิโลเมตร เป็นกลุ่มวิหารโบราณ มีพื้นที่กว้าง 4 ตารางกิโลเมตร โดยรอบซุ้มมีการประดับตกแต่งลวดลายดอกไม้ สันนิษฐานว่าใช้เป็นศูนย์กลางของ

พิธีสวดมนต์ พบว่าดินเป็นวัสดุที่หาง่าย และมีอายุคงทน ยาวนานนับพันปี เป็นวัสดุธรรมชาติที่พุทธศาสนิกชนนำมาสร้างพระพุทธรูปมาตั้งแต่ระยะแรกที่มีการสร้างพระพุทธรูป ในปัจจุบันมีศิลปินหลายท่านได้ศึกษาเทคนิคการสร้างพระพุทธรูปที่ทำจากดิน และดินเผาเช่นเดียวกับในอดีต

2. ด้านแนวคิด

2.1 มีการศึกษาหลักธรรมะ ในพระไตรปิฎก เพื่อนำมากำหนดรูปแบบการสร้างพระพุทธรูปที่มีความหลากหลาย ดังเช่น พระสุตตันตปิฎก อังคุตรนิกาย ปัจจก-ฉักกนิบาต เล่ม 3 หน้า 608 พระอนุตตรियสูตร ได้กล่าวถึงสิ่งยอดเยี่ยม 6 ประการ “ทัสสนานุตริยะ” เป็นหนึ่งในอนุตตรियะ 6 หมายถึง การเห็นอันประเสริฐ เช่นการเห็นธรรมะของพระพุทธเจ้า พระพุทธรูป ถือเป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่แฝงไปด้วยปรัชญาเป็นที่ระลึกและให้นึกถึง การก้าวล่วงแห่งความเศร้าโศก ความรำไร ความดับสูญแห่งทุกข์ และโศกนัส การเห็นที่เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน ผู้มีความรักความศรัทธาไม่หวั่นไหว ย่อมไปเห็นพระตถาคต พระพุทธรูป จึงเป็นสิ่งที่ทัศนและเกิดความสงบทางจิตได้ ศิลปินจึงเป็นผู้ใช้ดิน ปูน หิน ไม้ โลหะ เหล่านั้นเป็นสื่อสะท้อนความหมายดังกล่าว โดยสื่ออารมณ์ความรู้สึกผ่านพุทธลักษณะ รูปมนุษย์จึงเป็นสมมติบัญญัติที่แสดงทิพยภาวะ แสดงความเป็นเอกอัครบุคลตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ เป็นผู้เลิศใน 3 โลก (ไตรภูมิ) ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุณภูมิ คือมนุษย์โลก เทวโลก และพรหมโลก ที่สูงกว่านั้น คือ โลกุตระภูมิ

แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า 3 ประเภท ของการสร้างสมอบรมบารมีแห่งพระพุทธเจ้า

1. พระปัญญาธิกพุทธเจ้า สร้างสมบารมีด้านปัญญา ใช้เวลาสั่งสมบารมีทั้งหมด 20 อสงไขยกับหนึ่งแสนมหากัป เรียกว่า “อุคฆฏิตัญญูโพธิสัตว์” หมายถึง องค์พระโพธิสัตว์ผู้มีปัญญามากสามารถรู้ธรรมได้อย่างรวดเร็ว

2. พระสัทธาธิกพุทธเจ้า สร้างสมบารมีด้าน “ศรัทธา” ใช้เวลาสั่งสมบารมีทั้งหมด 40 อสงไขยกับหนึ่งแสนมหากัป มีพระนามว่า “วิปจิตัญญูโพธิสัตว์”

3. พระวิริยาธิกพุทธเจ้า สร้างสมบารมีด้านความเพียร แต่มีพระปัญญาน้อยกว่า จึงใช้เวลาสั่งสมบารมีนานกว่า ใช้เวลาทั้งหมด 80 อสงไขยกับหนึ่งแสนมหากัป มีพระนามว่า “เนยยโพธิสัตว์”

ในภิกขุมาลัยสูตรแบ่งกัปไว้ 4 แบบ

1. อายุกัป คือ การกำหนดอายุสัตว์โลก 1 กัป ประมาณ 100 ปี
2. อันตรกัป คือ การกำหนดอายุจากระยะเวลา ที่อายุขัยของมนุษย์ลดลงจากอสงไขยปี (เวลาอันยาวนานนับอายุไม่ได้)
3. อสงไขยกัป = 60 อันตรกัป

4. มหากัป (กัป) เท่ากับ 4 อสงไขยกัป (256 อันตรกัป) ประมาณเวลา จักรวาล (โลกธาตุ) อุบัติขึ้นมาจนเวลาดับไป

การแบ่งกัปตามการอุบัติของพระพุทธเจ้า ปราภฏในภัทรกัป คือ กัปที่เจริญ มีพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ได้แก่

1. พระกกุสันธพระพุทธเจ้า
2. พระโกนาคมพระพุทธเจ้า
3. พระกัสสปพระพุทธเจ้า
4. พระโคตมพระพุทธเจ้า
5. พระศรีอริยเมตไตรยพระพุทธเจ้า

เมื่อมีการเผยแพร่แนวคิดในการสร้างพระพุทธรูป ถ้าให้พุทธศาสนิกชน เข้าใจหลักคำสอน พุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ศิลปินจึงต้องเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแจ่มแจ้ง จึงสามารถถ่ายทอดพุทธลักษณะของมหาบุรุษที่ได้มาจากการสร้างสมบารมีหลายภพชาติ

2.2 สนับสนุนให้ฝึกปฏิบัติธรรม เพื่อยกระดับจิตใจของพุทธศาสนิกชนอันนำมาสู่ การเห็นคุณค่าของพระพุทธรูปปฏิมา ซึ่งเป็นวัตถุธรรมเตือนใจให้กระทำความดีรักษาจิตใจให้สงบ ไม่ตก อยู่ภายใต้ใต้อองกิเลส อันทำให้เกิดทุกข์ หากศิลปินผู้สร้างพระพุทธรูปปฏิมามีการเรียนรู้ศึกษาฝึกปฏิบัติ ธรรม ก็เป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้ผู้สร้างพระพุทธรูปเข้าถึงอารมณ์ธรรมที่มีต่อพระรัตนตรัย เป็นผู้สมานธิ มีปัญญาที่ดี รวมทั้งศึกษาประวัติความเป็นมา เพื่อจะได้นำหลักคำสอนที่ศึกษามาสร้างพระพุทธรูปที่มี พุทธลักษณะที่ถูกต้องเป็นไปตามลักษณะของมหาบุรุษลักษณะ สามารถแสดงความรู้สึก ถ่ายทอด อารมณ์ธรรมที่เหนือจากอารมณ์ทางโลก เป็นพระพักตร์ที่แสดงสีหน้าที่มีความสงบมีเมตตา มีปิติ อัน ส่งผลถึงรูปแบบของพระพุทธรูป

3. ด้านรูปแบบ

3.1 เทคนิคการสร้างที่ลดต้นทุนในการสร้าง ด้วยเทคนิควิธีการหล่อ โดยจะใช้วัสดุ น้อยลง ทำให้พระพุทธรูปปฏิมามีเนื้อบางลง เนื่องมาจากวัสดุมีราคาสูง ซึ่งทำให้หล่อยากขึ้น ต้อง อาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ผสมกับความปราณีตในเชิงช่างในยุคปัจจุบัน เทคนิคการสร้าง ที่เหมาะสมกับรูปแบบพระพุทธรูปปฏิมา จึงมีความสำคัญ ศิลปินจึงจำเป็นต้องมีความรู้ด้านนี้ เพราะ เทคนิคการสร้างอาจจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบการสร้างพระพุทธรูปได้ การแก้ปัญหาอันเกิดจาก คุณสมบัติของวัสดุ เกิดเป็นรูปแบบการสร้างที่เป็นเอกลักษณ์การสร้าง”พระพุทธรูปมหาวชิรอุตตโมภาส” บนหน้าผาเขาชีจรรย์ มีจุดมุ่งหมายสร้างขึ้นเอถวายเป็นพระราชกุศลในหลวงรัชกาลที่ 9 ครองศิริราช

สมบัติครบ 50 ปีเป็นพระพุทธรูปแกะสลักลายเส้น ได้กลายเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นของเมืองพญา จ.ชลบุรี พุทธศาสนิกชนทั่วโลกอยากมาเยี่ยมชม โดยสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาปรินายกของพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดสร้างถวาย โดยได้รับแรงบันดาลใจจาก “พระพุทธรูปราชูปถัมภ์” ศิลปะสุโขทัยผสมล้านนา สลักด้วยแสงเลเซอร์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ในการก่อสร้างในหลวงรัชกาลที่ 9 มีพระบรมราชวินิจฉัย สรุปความว่าควรจะเป็นแบบลายเส้น เนื่องจากเป็นหินปูนที่มีรูพรุน ไม่สามารถสลักแบบนูนสูงแบบพระพุทธรูปในประเทศอัฟกานิสถานได้ แต่ควรจัดสร้างเป็นลายเส้นให้ลึก และสามารถมองเห็นได้จากระยะไกล จึงมีการปิดทองเป็นลายเส้นสีทอง มีลักษณะเป็นประติมากรรมร่องลึกแบบอียิปต์ ซึ่งแตกต่างจากภาพพระพุทธรูปสลักที่ศรีขุมที่ไม่ มีแสงเงา

3.2 พัฒนารูปแบบการสร้าง ที่ไม่กระทบต่อแนวคิดทางอุดมคติดั้งเดิม เพื่อสร้างเป็นเอกลักษณ์ในยุคสมัย ดังเช่นในสมัยรัชกาลที่ 7 มีการผสมผสานพุทธลักษณะของพระพุทธรูปแบบคันธาระ คือ มีจีวรระวีระธรรมชาติ มีมวยผมเกล้าเป็นเส้น เหนือมวยผม (เกตุมาลา) มีรัศมีรูปเปลวเพลิงตามแบบพระพุทธรูปสุโขทัย โดยสุโขทัยนำเปลวรัศมีของลังกา ซึ่งมีขนาดค่อนข้างใหญ่มาลดขนาด แต่เพิ่มขนาดของอุษณิษะ เกิดเป็นความงามที่ลงตัวพระพุทธรูปทุกชนชาติ มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองตามเผ่าพันธุ์ ให้อุบัติเป็นทิพย์โดยนำเอาลักษณะของบุคคลสำคัญที่มีบุญญาบารมี อาทิ พระมหากษัตริย์คือต้นแบบของบุคคลผู้มีบุญญาธิการตามอุดมคติ มีพุทธะภาวะ (รู้แจ้ง) มีเมตตา อ่อนโยน ปราศจากความโหดร้าย

3.3 สนับสนุนให้มีการค้นคว้าวิจัย ถึงรูปแบบการสร้างพระพุทธรูปในอดีตรว่า เพราะเหตุใดจึงทำให้ผู้ชมเกิดสุนทรียภาพ หลังจากเห็นพระพุทธรูปปฏิมา ดังเช่น “พระพุทธรูปชินราช” จ.พิษณุโลก ถึงแม้ว่าจะมีการจำลองขึ้นมาใหม่ ประดิษฐาน ณ วัดเบญจมบพิตร ได้อย่างงดงามแล้ว แต่ก็ยังเปรียบไม่ได้กับองค์เดิม จึงน่าจะมิตศันยธาตุอื่นๆ ที่ทำให้เกิดความงาม องค์ประกอบต่างๆ เช่น ฉากหลัง ความสูงต่ำของฐาน แสงเงาจากหน้าต่าง ล้วนส่งผลต่อการรับรู้คุณค่าความงาม อันความงามของประติมากรรมแตกต่างจากจิตรกรรม คือ ประติมากรรมต้องสร้างให้สวยในมุมมองโดยรอบ ทั้งจุดมองด้านหน้าและด้านข้าง รวมทั้งมีการรวบรวมตำราการสร้างพระพุทธรูปในอดีต เกี่ยวกับสูตรการคำนวณสัดส่วนการสร้างพระพุทธรูปที่ทำให้เกิดความงามตามตำราโบราณ มีความอิมเอม สงบเย็น สมถะ มีความงามเป็นองค์ความรู้ที่มาจากจิต ความงามของพระพุทธรูปปฏิมาตั้งมาจากสวรรค์

3.4 สีสรรของพระพุทธรูปปฏิมา ตามตำรามหาปริสสลักษณะ พระพุทธรูปเจ้ามีพระฉวีเป็นสีทอง พระพุทธรูปทองคำจึงมีสีสรรตรงกับตำรามากที่สุด แต่การสร้างพระพุทธรูปที่มีผิวมันวาว ก็จะลดการแสดงถึงความงามของปริมาตร บางยุคบางสมัยช่างจึงนิยมที่ทองไม่เงามากนัก เพื่อเพิ่มความรับรู้ความงาม จะมีการใช้แสงสีเหลือง การใช้ฉัตรกันให้สีฟู ลดความวูบวาบ ซึ่งอาจจะดูไม่สงบ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ประเด็นที่ 1 ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในการสร้างพระประธานในพระอุโบสถ ต้องใช้ความร่วมมือร่วมใจระหว่างปฏิมากรและสถาปนิก ในการออกแบบพื้นที่ จัดวางพระพุทธรูปมาให้มีความงดงาม สง่างาม สว่าง สงบ รวมถึงการออกแบบแสงเงา การเลือกวัสดุที่นำมาสร้างพระพุทธรูป ล้วนส่งผลต่อการรับรู้คุณค่าความงาม มีการสร้างพระพุทธรูปสำคัญหลายองค์ที่มีความงดงามลงตัว จึงควรทำการศึกษารูปแบบการสร้างพระพุทธรูปที่มีผู้คนให้การยอมรับว่ามีความงดงาม เพื่อค้นหาสัดส่วนและองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความงาม แบบแบบอย่างให้แก่คนรุ่นหลัง

ประเด็นที่ 2 ในการสร้างพระพุทธรูป ปฏิมากรแต่ละคน มีแรงบันดาลใจในการสร้างแตกต่างกัน จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบความงามของพระพุทธรูปมาอย่างต่อเนื่อง มูลเหตุการสร้างล้วนแฝงไปด้วยหลักปรัชญาทางพุทธศาสนา จึงควรศึกษาแนวคิดต่างๆ เพื่อใช้ถอดรหัส แปลความหมาย ที่ครูช่างในอดีตได้รังสรรค์ขึ้น เพื่อเป็นข้อมูลทางวิชาการถ่ายทอดให้แก่เยาวชนและผู้สนใจต่อไป

ประเด็นที่สาม ในสมัยรัชกาลที่ 9 มีระยะเวลาครองราชย์ยาวนานที่สุด มีการสร้างพระพุทธรูปจำนวนมากและมีรูปแบบที่หลากหลาย ปฏิมากรมีอิสระในการสร้างสรรค์งาน มีแนวความคิดสืบสวน การหาความรู้ใหม่ หากได้รับการยอมรับก็จะถือเป็นความก้าวหน้าในแวดวงวิชาการ ควรมีการศึกษาโดยละเอียด แบ่งเป็นช่วงระยะเวลา จะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลอันเป็นประโยชน์เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าแก่เยาวชนรุ่นหลังต่อไป